

TALLINNA ÜLIKOOL
Haridusteaduste Instituut
Noorsootöö

Egle Kõvask

**NOORTEKESKUSTE JA KOOLIDE VAHELINE KOOSTÖÖ
VALGAMAA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: MA, Marelle Grünthal-Drell

Tallinn 2018

ANNOTATSIOON

Tallinna Ülikool

Instituut	Valdkond	
Haridusteaduste instituut	Noorsootöö	
Töö pealkiri		
Noortekeskuste ja koolide vaheline koostöö Valgamaa näitel		
Töö liik	Kuu ja aasta	Lehekülgede arv: 59
Lõputöö	Mai 2018	Allikad: 73 Lisad: 2
Referaat		
<p>Noorsootöö on noore isiksuse arenguks mitmekülgete võimaluste loomine. Noorsootööd saab teha noortekeskuses, kultuuri- ja rahvamajas, huvikoolis, tänaval, raamatukogus, kirikus, laagris, Internetis, koolis. Just viimases veedab noor suure osa päevast, mistõttu jääb vähe aega mitteformaalseks õppeks ja ühiskondlikuks panuseks. Noorsootöö rakendatavust nähakse peamiselt noortekeskuses ega võeta vastutust, et ka haridusasutusel on teadmiste edasiandmise juures oluline roll väärtuskasvatusel. Sellest tulenevalt tõstatus lõputöö noortekeskuste ja koolide vaheline vähene ja nõrk koostöö.</p> <p>Probleemist tulenevalt oli lõputöö eesmärgiks välja selgitada koolide ja noortekeskuste koostöövõimalused ja koostöövajadused Valgamaal.</p>		

Uurimisprobleemist lähtuvalt püstitati järgnevad uurimisküsimused: Millised on koostöövajadused ja koostöövõimalused noortekeskusel ja koolil? Kuidas põimida noorsootöös pakutavat mitteformaalset õpet koolis pakutava formaalõppega?

Uurimuse läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit: poolstruktureeritud intervjuud. Uurimuses kasutati sihipärast valimit. Uurimust viidi läbi 11 inimese peal: viie Valgamaa noorsootöötaja, kolme kooli huvijuhi ja kolme kooli õpetaja peal.

Uurimuses selgus, et Valgamaa noortekeskuste ja koolide vaheline koostöö on olemas, kuid varasemate aastatega võrreldes nõrgem. Osapooltel puudub aeg, huvi, vajadus ning ei osata näha ega olda teadlikud koostöövõimalustest. Koostööd nähakse ühisürituste ja -projektide organiseerimises ja läbiviimises, töötubade ning teema- ja tähtpäevade läbiviimises, huvitegevuse organiseerimises, noorte kaasamises ja nõustamises, ruumide, vahendite, mitteformaalse õppe meetodite ja tehnikate tutvustamises ja jagamises. Koostöö olulisus ja kaasamise vajalikkus sai uurimise käigus ka kinnitust.

Töös on kasutatud 73 allikat. Neist 58 on eestikeelsed ning 15 võõrkeelsed.

Võtmesõnad: Noorsootöö, haridus, kool, noortekeskus, väärtuskasvatus, mitteformaalne, formaalne, koostöö

Keywords: Youth work, education, school, youth center, value education, non-formal, formal, cooperation

Töö autor: Egle Kõvask

allkiri:

Kaitsmisele lubatud:

Juhendaja: Marelle Grünthal-Drell

allkiri:

Institute	Field	
School of Educational Sciences	Youth work	
Title		
Cooperation between youth centers and schools in Valga County		
Classification	Month and year	Number of pages: 59
Diploma thesis	May 2018	Sources: 73
		Appendix: 2
Abstract		
<p>Youth work is creating diverse opportunities for the development of young personality. Youth work can be done at a youth center, at a culture house, at a hobby school, on a street, in the library, at church, in a camp, on the Internet and at school. Youths spend a big part of their day in the last one, which is why there is not much time for informal learning and social contribution. The youth work is mostly seen in youth centers and the responsibility is not being taken for educational institutions also having an important role of passing on value education alongside with knowledge. The problem of graduation thesis is weak and little cooperation between youth centers and schools.</p> <p>Due to the problem it was the aim of the graduation thesis to identify the possibilities and needs for cooperation between schools and youth centers in Valga County.</p> <p>On the basis of research problem the following questions were raised: What are the possibilities and needs for cooperation between schools and youth centers? How to connect non-formal education offered by youth work with formal studies at school.</p>		

A qualitative research method was used to carry out the research: semi-structured interviews. Eleven people were interviewed. The interviewees of the research were five youth workers from Valga County, in addition to the latter three school youth workers and three teachers.

The study revealed that there is cooperation between youth centers and schools in Valga County, but not as intense as previous years. The parties lack time, interest and need, and they are not able to see or be aware of the opportunities of the cooperation. The cooperation is seen in organising and conducting events and projects together, carrying out workshops, theme days and holidays. Also the cooperation can be seen in organising leisure activities, in counselling and inclusion of young people, in introducing and sharing rooms, supplies, non-formal education methods and techniques. The research proved the importance of cooperation and the necessity of inclusion between the schools and youth centers in Valga County.

73 sources have been used in this work. 58 of them are in Estonian and 15 of them in foreign language.

Keywords: Youth work, education, school, youth center, value education, non-formal, formal, cooperation

Author: Egle Kõvask

Signature:

Allowed to defend

Supervisor: Marelle Grünthal-Drell

Signature:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	8
1. NOORTEKESKUSTE JA KOOLIDE KOOSTÖÖ TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	11
1.1. Noorsootöö olemus	11
1.2. Noortekeskuste ja koolide koostöövajadused ja -võimalused	13
1.2.1. Osapoolte kaasatus noorsootöös.....	18
1.3. Mitte- ja informaaalse õppe lõimimine formaalõppega.....	21
1.4. Noorsootöö ja hariduse korraldus Valgamaal.....	25
1.4.1. Koolivõrk ja huviharidus	26
2. UURIMISTÖÖ METOODIKA.....	28
2.1. Uurimise eesmärk ja ülesanded	28
2.2. Uurimismetoodika	28
2.3. Valim	29
2.4. Uurimisprotsess	30
3. UURIMISANDMETE ANALÜÜS.....	31
3.1. Noortekeskuste ja koolide koostöö.....	31
3.2 Mitte- ja informaaalse õppe lõimimine formaalõppega	39
ARUTELU JA JÄRELDUSED.....	43
KOKKUVÕTE.....	48
KASUTATUD ALLIKAD	50

LISAD	57
Lisa 1. Intervjuu küsimused.....	57
Lisa 2. Valimi ametinimetused ja tunnusкод uurimistöös	59

SISSEJUHATUS

Eesti noorsootöö seadusest (2010) tulenevalt on noor 7-26aastane füüsiline isik ning noorsootöö on noore isiksuse arenguks mitmekülsete tingimuste loomine, võimaldades noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemehariduse- ja tööväliselt tegutseda. Noorsootööd saab teha noortekeskuses, koolis, kultuuri- ja rahvamajas, huvikoolis, tänaval, raamatukogus, kirikus, laagris, Internetis (Reitav, 2013, 213).

Sisuliselt on noorsootöö suurel määral mitteformaalne ehk juhendatud õppeprotsess, kus tegevused on läbi mõeldud, noortele teadvustatud ning õpitulemused sõnastatud (HTM, 2013). Noorsootöö tegevused aitavad noorel leida enda tugevusi ja neid arendada, soodustades ühiskondlikku ellu sulandumist (Selliov, 2017, 3).

Noorsootöö roll noore õppe- ja kasvatusprotsessis on üha suurenev. Küll aga nähakse noorsootöö rakendatavust ikka veel peamiselt noortekeskuses ega võeta vastutust selle ees, et ka haridusasutusel on teadmiste edasiandmise kõrval oluline roll väärtuskasvatusel. (Tammann, 2014)

Noor veedab suure osa päevasest ajast formaalhariduses, mistõttu jääb vähe aega mitteformaalseks õppeks ja ühiskondlikuks panuseks (Allaste, Beilmann, Martma, Nugin jt, 2017, 82). Kool jääb koostööst eemale, kuna puudub teadmine ja oskus koostööd teha ning kasutada in- ja mitteformaalseid meetodeid ja vahendeid (Salumäe, 2011). Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020 (2010) kohaselt on praegusel hetkel noortekeskustes ja koolides töötavate inimeste vaheline koostöö vähene ja nõrk. Nii kool kui ka noortekeskus teevad oma tegevusi, kuid ei mõtle, kuidas pakkuda noorele antud teenust koos ja kvaliteetsemalt. Selle parendamiseks on Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020 (2010) toonud välja vajaduse tõsta koostöövalmidust ja suurendada koolide ning noortekeskuste vahelist koostööd.

Iseseisvasse ellu astuval noorel ei peaks olema mitte ainult hea kooliharidus, vaid ka võimelisus teha iseseisvalt valikuid ja panustada aktiivselt ühiskonnas. See aga ei muutu enne, kui kool ei hakka väärtustama noorsootöö valdkonda kuuluvaid tegevusi. (Allaste jt, 2017, 82). Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 (2013, 7) sõnul on enda ja ümbritsevaga hästi toimetulev noor arengueeldusi loov jõud.

Just seetõttu, et lihtsustada mitteformaalsete kogemuste arvestamist, peaks noorsootöö olema veidi rohkem seotud formaalharidusega (Kost, 2012). Igasugune koostöö erinevate võrgustikega, olgu selleks noortekeskus, tugispetsialistid, huvikoolid, kodu, muudab koolielu märgatavalt huvitavamaks ja turvalisemaks, suurendab koolis käimise tahet, vähendab koolipingeid ning on heaks koostöövormiks ja noorte kaasamiseks, luues uusi õppimis- ja õpetamisvorme, avastades ja arendades andeid ning lähendades suhteid erinevate osapooltega (Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020, 2010).

Briti sotsiaalreformeerija Robert Owen näeb, et läbi koostöö saavad inimesed esile tuua iseenda vajadusi (Robotka, 1947, 94) ja oskusi, mida iseseisvalt töötades poleks kasutatud (Turner, 2009, 128). Ka Abraham Maslow (1954, 35-46) vajaduste hierarhia järgi on nõudlus koostööks olemas, kuna seeläbi on osapooltel elus läbilöömiseks kergem saavutada vajaminevad vajadused. Selleks, et osapooled hakkaksid varasemast rohkem koostööd tegema, on vaja ellu viia muudatusi (Bell jt, 1996). Robbins ja Judge (2009, 653) tõlgendavad muudatust kui asjade teisiti tegemist. John Paul Kotteri muudatuste juhtimise teooria (Bell jt, 1996) järgi on oluline muuta inimeste käitumist. Osapooltele tuleb teadvustada muudatuse vajalikkust. Kui inimesed tajuvad, mida üritatakse saavutada ning milline on konkreetne kasum, ollakse valmis meeskonnana selle nimel töötama (Kotter & Cohen, 2004, 6). Maslow' (1943, 370) näeb aga, et muutus algab inimeste vajaduste rahuldamisest.

Eelnevad argumendid on põhjuseks, miks lõputöö teemaks valiti koolide ja noortekeskuste vaheline koostöö.

Lõputöö käigus otsiti lahendusi järgmistele küsimustele:

- Millised on koostöövajadused ja -võimalused noortekeskusel ja koolil?
- Kuidas põimida noorsootöös pakutavat mitte- ja informaalset õpet koolis pakutava formaalõppega?

Töö eesmärk oli välja selgitada koolide ja noortekeskuste koostöövõimalused ja -vajadused Valgamaal.

Töös on käsitletud noortekeskuse ja kooli rolli noore õppe- ja kasvatusprotsessis, osapoolte kaasatust noorsootöösse, koostöövajadustest ja -võimalustest ning in- ja mitteformaalse õppe lõimimist formaalõppega. Samuti on antud ülevaade Valga maakonna noorsootöö ja

hariduse korraldusest, saamaks aimu, milliselt toimub noorsootöö maakonnas praegu. Töö koostamisel on järgitud Aila Killometsa lõputööd „Avatud noortekeskuste ja üldhariduskoolide koostöö Pärnu maakonna näitel“ (Killomets, 2013) ning Linda Õismani lõputööd „Koostöö kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakonna ja sotsiaalasutuste vahel Pärnu linna näitel“ (Õisman, 2017). Töös on tuginetud Dean Tjosvoldi koostööteooriale (1984), Abraham Maslow inimvajaduste teooriale (1954) ning Paul John Kotteri muudatuste juhtimise teooriale (2004). Kuna noortevaldkond on suuresti rakenduslik, on töö peamiseks allikaks Urmo Reitav, sest olulisimad tekstid, mis on seotud töö teemaga, on välja antud tema poolt.

Tööst võiks eelkõige kasu olla huvijuhtidele, koolitöötajatele ja noorsootöötajatele, kuna uurimise tulemused võimaldavad tugevdada noortega töötavate inimeste koostööd, muutes noortele loodavad ja pakutavad arengu- ja õpitingimused kvaliteetsemaks. Lisaks võiks kasu olla tudengitele, saamaks ülevaate noorsootöö toimimisest erinevates Eesti piirkondades ja asutustes. Varasemalt sellist teemat Valgamaal uuritud pole, mistõttu tunneb antud teemale lahenduse leidmise vastu Valgamaal huvi Valgamaa noorsootöökeskus Tankla.

Töö raames on läbi viidud kvalitatiivne uurimus. Uurimuse käigus on saadud arvamusi Valgamaa noortekeskuste ja koolide koostöövajaduste ning koostöövõimaluste kohta. Andmekogumise meetodina valiti poolstruktureeritud intervjuu, mis annab ülevaate, millest inimene mõtleb ning võimaldab vajadusel muuta küsimuste järjekorda või küsida täpsustavaid küsimusi. Uurimust viidi läbi 11 inimese peal: viie Valgamaa noortekeskuse noorsootöötaja, kolme kooli huvijuhi ning kolme kooli õpetaja peal.

Töö on üles ehitatud teoreetilisele ning empiirilisele osale. Töö teoreetilises osas on autor käsitletud erinevate teoreetikute teooriaid koostöövajaduste ja -võimaluste kohta noorsootöö nurga alt. Empiirilises osas on välja toodud Valgamaa noorsootöötajate, huvijuhtide ja õpetajate hinnangud ning arvamused noortekeskuste ja koolide koostööst. Töö autor analüüsis koolide ja noortekeskuste koostöökohti. Uuringu tulemused on reflekteeritud uuringutulemuste peatükis.

1. NOORTEKESKUSTE JA KOOLIDE KOOSTÖÖ

TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Noorsootöö olemus

Eesti noorsootöö seadusest (2010) tulenevalt on noor 7-26aastane füüsiline isik ning noorsootöö on noore isiksuse arenguks mitmekülsete tingimuste loomine, võimaldades noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemehariduse- ja tööväliselt tegutseda.

Noorsootöö korraldamisel lähtutakse viiest põhimõttest (Noorsootöö seadus, 2010):

- noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, neid kaasates;
- tingimuste loomisel noorte arenguks lähtutakse noorte huvidest ja vajadustest;
- noorsootöö on vabatahtlik ning põhineb noorte osalusel;
- noorsootöö toetab noorte ettevõtlikkust ja omaalgatust;
- noorsootöös tuginetakse võrdsele kohtlemisele, sallivusele ja partnerlusele.

Noorsootööd saab teha noortekeskuses, koolis, kultuuri- ja rahvamajas, huvikoolis, tänaval, raamatukogus, kirikus, laagris, Internetis. Nimetatud keskkonnad on küll teatud eripära ja iseärasustega, ent kõigil on sarnased tunnusjooned ja põhimõtted. Eesti on üks neist, kus noorsootöö toimub ka koolis ning kus seda on nimetatud klassi- või kooliväliseks tegevuseks, huvitegevuseks või õppekava toetavaks tegevuseks. (Reitav, 2013, 213). Avatud noorsootööl on aga eelis – varajane märkamine ja tegevuste mitmekülgsus (Paabort, 2013, 187).

Noorsootööl on mitmeid tegevusvaldkondi (Noortevaldkonna arengukava 2014-2020, 2013):

- noorte osalus;
- erinoorsootöö;
- rahvusvaheline noorsootöö;
- noorte huviharidus ja -tegevus;
- noorte teavitamine ja nõustamine;
- noorsoo-uuringud;

- noorsootöölaline koollitus;
- noorte tervistav ja arendav puhkus;
- noorte töökasvatus.

Noorsootöö peamiseks teostajaks on noortekeskus, kelle tegevust korraldavad kohalikud omavalitsused või mittetulundusühingud (Noorsootöö seadus, 2010). Uuringu „Eesti noorte osalemine noorsootöös“ (2017) kohaselt on noortekeskuses olemas suurim valik noorsootöö teenuseid, mis on üldiselt kahte liiki: baastegevused ning eriettevalmistusel või lisaressursside toel tegevused. Baastegevuste alla kuuluvad avatud noorteruum, projektinõustamine, noorte omaalgatuse toetamine, noorteinfo levitamine, noorte esmane nõustamine ja suunamine, ennetustegevused, vabatahtlik tegevus ja noortegruppide koordineerimine. Ettevalmisust ja lisaressursse nõudvad tegevused on mobiilne noorsootöö, noorte tööhõivelisuse toetamine läbi Noorte Tugila ja õpilasmaleva, huvitegevus, noortelaagrid, võrgustikutööprojektid, noortekoolitused, rahvusvaheline noorsootöö ning tugigrupid ja individuaalne töö. Muuhulgas on võimalik kasutada noortekeskuse ruume ja tegevusvahendeid tegevuste läbiviimiseks ning läbi avatud noorsootöö suunata noori huvitavate tegevuste juurde kas noortekeskuses või koostööpartnerite juures. (Selliov, 2017, 13)

Üks pikaajalisemaid noortevaldkonna töötajaid, Peter Lauritzen (2008) peab noorsootööd noore tuleviku kujundamise võtmeks. Suur osa noorsootööst on seotud empaatia, solidaarsuse ja vastutusega ning neid omandatakse mitte- ja informaalsete ning sotsiaalse õppimise kaudu nii noorteorganisatsioonides, spordi- ja vabaajategevustes, rahvusvahelistes noortevahetustes, malevates, seminarides kui ka vabatahtlikus töös. (Lauritzen, 2008, 169-170)

Sisuliselt on noorsootöö suurel määral mitteformaalne ehk juhendatud õppeprotsess, mis tähendab, et tegevused on läbi mõeldud, noortele teadvustatud ning õpitulemused sõnastatud (Noortevaldkonna arengukava 2014-2020, 2013). See aga ei tähenda, et kõik mitteformaalse õppe tegevused, kus noored on esindatud, on noorsootöö. Kuigi huvitegevus ja -haridus on noorsootöö valdkonnad ning võimaldavad noorel omandada teadmisi, oskusi ja hoiakuid teatud huvialal, on seal siiski erinevusi. Huvitegevuse puhul võimaldatakse noorsootööd vaid üldharidus- ja kutsekoolides, avatud noortekeskustes ning noorteühingutes, kus on selge, et tegevused on suunatud noortele. Küll aga spordiklubide, kultuuri- ja rahvamajade, raamatukogude ja teiste taoliste asutuste kavandatavatest tegevustest võivad osa võtta ka

täiskasvanud, mistõttu nende asutuste tegevusi otseselt noorsootöö alla ei arvestata. Huvihariduses on tihtipeale ka õppekavapõhine õpe, mida huvitegevuses pole ning mis annab huvitegevusele suurema mitteformaalse õppe tähenduse. (Selliov, 2017, 1-7)

Sellegipoolest on oluline luua võimalused noore mitmekülgseks arenguks ning pakkuda noortele eneseteostuseks võimalusi, läbi mille saadakse avastada ja arendada nii oma andeid kui ka huve, juhul kui formaalhariduses võimaldatavast ei piisa. (Selliov, 2017, 3). Noorevaldkonna arengukavas 2014-2020 (2013) on välja toodud vajadus koostööks. Rohkem on vaja pöörata tähelepanu noorte loovuse arendamise, omaalgatuse ja ühistegevuste võimaluste suurendamiseks. Samuti noorte kaasamise suurendamisele ja tööhõivevalmiduse parendamisele, noorte aktiivse osaluse toetamisele kogukonnas ning kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamisele. Noorsootöö tegevused aitavad noorel leida enda tugevusi ja neid arendada, soodustades ühiskondlikku ellu sulandumist (Selliov, 2017, 3).

Eesti noortepoliitika põhimõtete kohaselt tuleb saavutada koosmõju ning püüelda suurima ühise mõju saavutamise poole, kasutades selleks erinevaid valdkondi ja teadmisi. Enda ja ümbritsevaga hästi toimetulev noor on Eesti noortepoliitikast lähtuvalt arengueeldusi loov jõud. Noortevaldkond on osa toimivast koostööst noore elu puudutavate valdkondade vahel. Kuna noorte probleemid on väga erinevad, on oluline nendele lahenduste leidmiseks teha koostööd. Ainult noorsootööst ei piisa. Vajadusel on vaja alkatada süsteemne koostöö ning seda toetada. (Noortevaldkonna arengukava 2014-2020, 2013, 7). Koostöö avardab ja loob perspektiivi. Ühine koostegemine, plaanide pidamine, ressursside jagamine ja tulemuste üle rõõmustamine on alustalaks järgmistele ühistele ettevõtmistele. (Rannala, 2012, 39)

1.2. Noortekeskuste ja koolide koostöövajadused ja -võimalused

Noortekeskus ja kool on väga olulisel kohal noore elus, sest nendes keskkondades veedab noor suure osa oma ajast. Tihtipeale aga jäädakse tasapinnale, et kool annab edasi haridust ja noorsootöö sisustab pelgalt noorte vaba aega. (Salumäe, 2011, 6-8). Ei mõelda sellele, et haridustee peaks suuremal määral toetama ka väärtuskasvatust, mis on kõlbulik veel tulevikuski (Tammann, 2014). Haridusel on mitmeid eesmärke: soodsate tingimuste loomine isiksuse, perekonna, eesti rahvuse, rahvavähemuste, Eesti ühiskonna majandus-, poliitilise ning kultuurielu ja loodushoiu arenguks maailma majanduse ja kultuuri kontekstis; seadusi austavate ja järgivate inimeste kujundamine ning igapäevase pidevõppeks

eelduste loomine (Reitav, 2013, 213-218). Ka noorsootöö tegeleb samade valdkondadega, kuid tööpõhimõtted ja -keskkond on tingimuste loomiseks erinevad (Salumäe, 2011, 6-8).

Kuna ühiskond on pidevas muutumises, on sellega käsikäes muutumas ka kooli ja seal pakutava hariduse mõiste (Skogen & Holmberg, 2004, 23). Tööturul räägitakse sageli teatud pädevustega inimeste puudujäägist ja kuna pikk õppeaeg formaalhariduses pärsib osati tööturul nõutavate kogemuste olemasolu, on tähtis arvestada mitte- ja informaalsete õppega (Martma 2017, 38-42). Kooli kaasatulek muutustega on määrava tähtsusega, kui tahetakse, et ühiskond oleks sidus ning et haridus võimaldaks eneseteostuse kõrvalt ka oskusi toimetulekuks elus ja töömaailmas (HTM, 2018). Phoenix'i Ülikooli teadlased tõid välja, et traditsioonilisest kooliharidusest ei saa enam kõiki oskusi, mida elu ja töömaailm nõuavad. Suurem osa tulevikus vajaminevatest oskustest on sotsiaalsed ja seotud inimese igapäevase toimetulekuga, kuid just need jäävad traditsioonilises koolihariduses suurema tähelepanuta. Nõrgeneb oskus suhelda ja kirjutada, mõelda loogiliselt ja loovalt, oma tegevusi eesmärgistada, teha koostööd, kohaneda ja olla salliv eri taustaga inimestega. Eelnevalt nimetatud oskused vajavad aineülesest koostööst. (Davies, Fidler & Gorbis, 2011, 13).

Tänane õpikäsitus on muutumas. Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014, 7) ütleb, et selle muutus tähendab eelkõige muudatusi õppekavades, õppimise ja õpetamise meetodites ning õppimises osalejate suhetes. Kotteri (1996) muudatuste juhtimise teooria ütleb, et muudatuste sisseviimiseks on oluline, et inimesed hakkaksid tundma ja käituma teistmoodi. On vaja mõista muudatuse vajalikkust ning luua arusaam, miks midagi tehakse ja milles peitub edu.

Õpikäsituse muutusele aitavad kaasa muudatused koolijuhtimises ja koolielu korralduses, õppesisus, õpetamise meetodites ja õpikeskkonna kujundamises. Juhtimisest lähtudes tuleks koolipäevaga arvestada kui tervikuna ning otsida koostöövõimalusi lapsevanemate ja kogukonnaga, luues seeläbi kooliväliseid õppimisvõimalusi. Selline lähenemine tagab ka õppesisu siduvuse eluga ning muudab õppimise noortele põnevamaks ja koolikeskkonna turvalisemaks. Küll aga paneb see omakorda olulise rolli õpetajale, tema enesekindlusele ning oskusele ainealaseid teadmisi erinevate meetodite kasutamise kaudu edasi anda. (HTM, 2018)

Haridus- ja Teadusministeeriumi lehel (2018) on välja toodud, et õpikäsituse muutumine toetab õpioskuste arengut, võimaldades omandada uusi teadmisi ja oskusi ka kooliväliselt ja

iseseisvalt hilisemas elus. Noortele tuleb luua kasvuks head ja turvalised tingimused (Skogen & Holmberg, 2004, 23). Kool saab noore jaoks olla turvaline ja hea paik siis, kui noor tunneb end kaasatuna, saab toetust, võtta osa ja algatada tegevusi ning kui tal on võimalus tegeleda enda oskustest ja hobidest lähtuvalt (Sarv, 2008, 75).

Noore arengu toetamiseks võiks koolis olla välja töötatud tugisüsteem, et noored teadvustaks endale, mida ja kuidas nad õpivad ning kus seda kasutada; et noortega töötavad inimesed haldaksid ja õpetaksid päevakajalisi teemasid; et noor tunnetaks täiskasvanu tahet panustada (sammas, 37). Noor tahab tunda, et ta saab koolist lisaks teadmistele edasiseks eluks midagi praktilist (sammas, 75). Eelneva tagamiseks tuleb noore arenguks pakutavaid vahendeid ja võimalusi kasutada maksimaalselt ning seetõttu on väga tähtis koostöö erinevate spetsialistide vahel (Reitav, 2013, 215). Selleks, et koostöö saaks toimida teiste asutuste spetsialistidega, on oluline, et see oleks esmalt olemas asutusesiseselt (Wolff, 2006, 3).

D.Tjosvoldi koostööteooria (1984, 746) tõlgendab koostööd kui ühise eesmärgi nimel tegutsemist, võimaldades jõuda kiiremini oodatud tulemusteni, kasutades ressursse otstarbekalt. Koostöö on järjepidev osalemine, lahenduste väljatöötamine probleemkohtadele ning uute võimaluste otsimine ja arendamine (Gray & Wood, 1991, 3-5). Axelrodi (1984, 5) sõnul on oluline ka teadmine, et koostöö tekib käitumisviisi ja hoiaku arengu tulemusel. Koostööteooriast tulenevalt on suhtel ja käitumisel oluline roll, aitamaks mõista koostööd soodustavaid ja pärssivaid tegureid ning inimeste vajadusi (Tjosvold, 1984, 746).

Abraham Maslow (1954, 35-46) vajaduste hierarhia järgi on samuti nõudlus koostööks olemas, kuna sealäbi on osapooltel elus läbilõõmiseks kergem saavutada vajaminevad vajadused.

Maslow' 1954, 35-46) inimvajaduste hierarhial on viis taset:

- füsioloogilised vajadused – söömine, joomine, eluase, seksuaalne rahulolu ja teised;
- turvalisuse vajadused – füüsiline ja emotsionaalne kaitetus, kindlustunne;
- sotsiaalsed vajadused – kiindumus, intiimsus, partnerlus, ühtekuuluvustunne ja sõprus;

- lugupidamise vajadused – eneseväärikus, lugupidamine, sõltumatus, iseseisvus, saavutamine, teiste austamine, staatus, tunnustamine ja tähelepanu;
- eneseteostuse vajadused – areng, eneseteostus, eesmärgikindel edasiliikumine, tippkogemused

Kui Kotteri (1996) muudatuste juhtimise teooria põhjal on oluline, et inimesed hakkaksid tundma ja käituma teisiti, siis Maslow' (1943, 370) näeb, et muutus algab inimeste vajaduste rahuldamisest ning selleks, et osata kedagi motiveerida, on vaja teada, millisel tasandil viiest inimvajaduste hierarhiaal asutakse. Seda toetab ka Alas (2002), tuues välja, et inimesi panevad tegutsema nende vajadused. Näiteks kui kodus ei tunta turvalisust, seal on tülid, pinged ja võibolla kaklusedki, rõõvib see palju jõudu ja energiat. Või kui noritakse, kiusatakse, solvatakse, tuntakse end ebakindlalt ega olda igapäevatoiminguteski edukas, kuna kogu jõud läheb lihtsalt eksisteerimisele. (Maslow, 1943, 370). Nõrk kohanemisvõime, madal enesekindlus ja hirm riskida tõrjuvad igasuguste muudatuste elluviimist (Alas, 2002, 34). Kui puudlikud vajadused saavad rahuldatud, on inimene koostööaldis ning valmis saavutama ka teisi vajadusi (Maslow, 1943, 370).

Koostöö toimimiseks on vaja osapoolte ühtset valmisolekut panustamiseks, eesmärkide mõistmiseks ning nende nimel tegutsemiseks. Edukama koostöö saavutamiseks tuleb läbi mõelda, mida ja milleks tehakse, mitte lihtsalt teha. (ENTK, 2016, 81). Kui inimesed ei mõista ühiselt tehtava väärtust, töötatakse konkurentidena ning raskendatud on nii ühiste kui ka isiklike eesmärkide saavutamine. Koostööteoorias on välja toodud, et mõnede jaoks on koostöö lahendus, teiste jaoks jällegi konkurents, väljakutse ja suur eneseületus. (Tjosvold, 1984, 746)

Briti sotsiaalreformeerija Robert Owen näeb, et koostöö kaudu saavad inimesed esile tuua iseenda vajadusi (Robotka, 1947, 94) ja oskusi, mida iseseisvalt töötades poleks kasutatud (Turner, 2009, 128). Osapoolte koostöö suurendamiseks on vaja ellu viia muudatusi. Robbins ja Judge (2009, 653) tõlgendavad muudatust kui asjade teisiti tegemist. Teisiti tegemine võib aga tihtipeale viia ebaõnnestumiseni. Selle võivad põhjustada ebaselged või muutuvad eesmärgid, üksteise vähene toetamine, vastutuse ja eestvedaja rolli mittevõtmine, kehv omavaheline kommunikatsioon või oskamatus muudatusi ellu viia. (Kotter & Cohen, 2004, 7). Põhjusteks võivad olla ka hirm kaotada midagi väärtuslikku, näiteks võimu, autoriteeti, palka, soodustusi (Alas, 2002, 33). Inimesed vajavad selget arusaama, mida

üritatakse saavutada ning milline on konkreetne kasum, siis ollakse valmis meeskonnana selle nimel töötama (Kotter & Cohen, 2004, 7).

Koostöö edendab inimestevahelist atraktiivsust ehk aitab mõista, kuivõrd teiste huvid, hoiakud ja väärtused sarnanevad meie omadega, parendab sotsiaalset suhtlust ning suurendab eesmärkide saavutamise võimalikkust (Tjosvold, 1984, 747). Koostöö tegemine avardab silmaringi ning tugevdab meeskonnatöö võimekust (Four Groups, 2008). Ühtlasi õpetab jõudma ühisele arusaamale ning koos uurima ja lahendama probleeme (Puust, 2005). Chambers ja teised (2008, 187-195) on välja toonud, et valdkondade vahelise koostöö tegemine on üsna levinud ning üha rohkem mõistetakse selle vajalikkust.

Toimiva koostöö kindlustab kaasamõtlemine, info vahendamine, teadmiste ja kogemuste jagamine, probleemide lahendamine ja nende väljatöötamise teiste valdkondade spetsialistide kaasamine ning üksteise tunnustamine ja abistamine (Past, 2009, 92).

Ka muutuv õpikäsitlus toetab paremaid koostööoskusi, mis seisneb suuremas koos tegutsemises, luues sidususe kooli, kogukonna ja ühiskonna vahel (HTM, 2018). Koostöö rikastab formaal- ja mitteformaalharidust, tuues esile kummagi positiivsed küljed (Sarv, 2008, 83).

Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 (2013) järgi tuleb tulevikus edukatele ametikohtade soodustamiseks luua noortele võimalus, mille kaudu saavad nad avastada oma andeid ja huvisid, võtta osa ühistegevustest ja algatada ettevõtmisi. Eesti noortepoliitika järgneb oma tegevuses lõimitud lähenemisest, mille kaudu tagatakse noorte elu puudutavate valdkondade koostöö ning kelle kaasabil viiakse ellu muutusi (Noorsootöö strateegia 2006-2013, 2006, 15-18). Tähtis on, et noorte elu puudutavate valdkondade küsimuste üle arutledes ja otsustades toimiks koostöö selliselt, et ühise laua taga istuksid omavalitsuse töötajad, valdkondade esindajad ning noored. On oluline tutvustada noorele koostööpartnereid. (Kost, 2012, 58)

Noortele suunatud tegevus ja noorte ligipääs otsustamisele annab neile kogemuse ja arusaamise praktilisest tegevusest (Allaste jt, 2017, 74) Sellest tuleneb ka üks noorsootöö eesmärk, milleks on noorte kaasamine ühiskondlikesse olukordadesse ja probleemidesse ning lahenduste väljatöötamisse. (Noortevaldkonna arengukava 2014-2020, 2013, 9). Läbi paindlikuma noorsootöö saavad noored neile pakutavatest võimalustest ka rohkem teada. (Tuulik, 2010). Selleks, et aidata kaasa kogukonna kaasavamaks muutmisele, tuleb

noorsootöötajal suunata kodanike tähelepanu kitsaskohtadele kogukonnas, korraldada sündmusi, kus noored saaksid koostöös ametnikega nende üle arutleda (Peterson, 2014, 52).

Noor peab saama võimaluse õppida nii kogukonnas kui ka iseseisvalt, sest koostöö erinevate osapooltega arendab nende võimeid ning suurendab teadmist ja tunnet kogukonda kaasatusest (Skogen & Holmberg 2004, 34-36). Ühiskonda soovitakse panustada just siis, kui noored tunnevad, et nendega arvestatakse siin ja praegu, mitte ei vaadata kui tulevasi kodanikke, ning kui tegevus pakub noorele huvi ja on kasulik. Kui noor saab osalemise kaudu meeldivad kogemused, on kindlustatud tema edasine tahe osalus- ja otsustusprotsessides kaasas olla. Sageli piirab noorte osalemist erinevates protsessides mitte niivõrd nende passiivsus või oskuste puudumine, vaid hoopiski täiskasvanu oskused noortega suhtlemisel ning eelarvamused ja kindlad hoiakud noorte inimeste osas. (Taru, 2014, 39)

Heaks osaluse ja kaasatuse näiteks on ettevõtlusõpe koolides ning mini- ja õpilasfirmade programm noortekeskustes, mille käigus on noortegruppidel võimalus luua mini- või õpilasfirma, tehes koostööd omaealiste noortega, noortega töötavate inimeste, ettevõtjatega. Kogu protsess võimaldab noorele aga hea isetegemise kogemuse. (Taru, 2014, 81). Omavaheline koostöö ja algatus paneb noori ideede üle arutlema, õpetab seisukohti esitama ja mõtteid põhjendama, õpitakse planeerima ja ülesandeid delegeerima ning tulemust analüüsima (Skogen & Holmberg, 36).

Koostööpartnerid saavad võrgustiku abil kujundada praegustest noortest täpselt sellised noored nagu on neil vaja, võimaldades noorele algatamis-, õpetamis- ja juhtimisprotsesse (Taru, 2014, 81). Hariduse andmise juures on tähtis roll ka kasvatustööl – isiklikul ja sotsiaalsel õppimisel ning arengul (Skogen & Holmberg, 2004, 34).

1.2.1. Osapoolte kaasatus noorsootöös

Täna päeval on murekohaks noorsootöös pakutavate võimaluste mitteväärtustamine kooli poolt, millega luuakse sein igasuguse koostöövormi ette (Allaste jt, 2017, 82). See tuleneb suuresti sellest, et puudub teadmine ja oskus teha koostööd teise kooli, kohaliku omavalitsuse, noortekeskuse, osaluskogude, mittetulundusühingute ja klubidega (Kost, 2012). Koostöövorme kohalikus omavalitsuses on mitmeid, kuid üks osa jääb oskuse taha neid ära tunda. Sotsiaalkindlustusameti lastekaitseüksus on kaardistanud Eestis kasutusel olevaid tõenduspõhiseid programme ja nende elluviimise, mis aitavad 2016. aastast kehtima

hakanud lastekaitseaduse põhjal ennetada lapse heaolu ja arengut ohustavaid riske ning suurendada kaitsetegureid kohalikes omavalitsustes. (Teder & Orunuk, 2015, 71-73)

Eestis on tõenduspõhiste programmidenä kasutusel järgmised (samas, 71-73):

- laste käitumisprobleeme ennetav vanemlusprogramm „Imelised aastad”;
- mitmedimensiooniline pereteraapia ehk „MDFT” kogu perele;
- noorte alkoholarvitamist ennetav programm „Efekt”;
- lasteaia ja kooli programm „Kiusamisest vabaks!”;
- kiusamisvaba kooli programm „KiVa”;
- klassiruumis läbi viidav käitumisoskuste mäng „VEPA” (veel parem mina).

Eelnimetatud programmid toetavad nii haridus- kui ka sotsiaalvaldkonna eesmärkide elluviimist ning on heaks näiteks, kuidas toimib koostöö erinevate spetsialistide vahel. Kusjuures viimase neljaga saab liituda just kooli kaudu. (samas, 71-73)

Noorsootöös pakutavate võimaluste mitteväärtustamisele ja sellest tulenevale koostöö puudumisele võib suunata ka mõtestatus, et kool ja koolinoorsootöö hõlmab suuremal määral formaalset haridust, noortekeskus ja noorsootöö aga mitteformaalset ning nende kahe ühildamine tundub võimatu, sest üks on pigem meelelahutuslik ning teine hariv. Samuti võib puududa osapoolte mittetundmine ning rollide hägusus (Allaste jt, 2017, 82). Vajaka võib jääda teemadele loovalt lähenemise tehnikast (Salumäe, 2011, 6-8).

Noortekeskus ja noorsootöö on hakanud järjest enam leidma viise panustamiseks koolis (Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020, 2010). Noorsootöötajad viivad koolis läbi erinevaid töötubasid, sisustavad vahetunde tegevustega, viivad läbi loenguid koos külalisesinejatega (Paabört, 2013). Võimalus on kutsuda noorteorganisatsioonid rääkima osalemisvõimalustest noorsootöös, lõimida õppetöö noorsootöös toimuvate sündmuste ja tegevustega, kaasata kohalikke noorteorganisatsioone koolisündmuste korraldamisse ja läbiviimisesse, küsida noorsootöötajalt tuge kaasavamate meetodite rakendamiseks koolitunnis, ainetundide läbiviimisesse ja tunnustada õpilaste saavutusi. (Noorkõiv & Kivinukk, 2011, 14)

Koolis võiks õppetöö osana arvestada noore tehtavate tegevustega väljaspool kooli ning neid tunnustada. Kui noor teeb noortekeskuses inglisekeelse video, võiks ta selle eest hinde saada ka inglise keele või arvutiõpetuse tundi. Kui õpilane tunneb, et tema tegevus on oluline ka

kooli jaoks, suurendab see teotahet huvitegevuses osalemiseks ning tõstab õpimotivatsiooni. Suuremal määral võiks leida õpilaste koolivälisele tegevustele väljundit koolis. Anda neile võimalus viia tundides läbi töötube, korraldada näitusi ja erinevaid koolisündmusi, võimaldades neil seal üles astuda. (Noorkõiv & Kivinukk, 2011, 14)

Noorsootöötajad kui ka huvijuhid teavad noorte vajadusi ning peaksid üheskoos leidma nende huvidele rakenduse. Koostöövõttes on olulisel kohal ka teised noortega töötajad: õpetajad, kooli juhtkond, tugispetsialistid, lapsevanemad ja ka kogukond. (Reitav, 2013, 213-215). Ka Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020 (2010) toob välja vajaduse suurendada ja tugevdada koolide ja noortekeskuste vahelist koostööd, olles seadnud selleks kaks eesmärki: esiteks soovitakse, et nii kool kui noortekeskus toetaks noore algatusvõimet ja aktiivsuse tõusu ning teiseks, et võimalused, mis on loodud huvihariduses ja huvitegevuses, oleks kasutatud maksimaalselt.

Senine kahe osapoolse nõrk koostöö on takistanud ühiste eesmärkide nägemist ja teadvustamist ning pidurdanud noorele parimate ja mitmekülgsete arengusuundade loomist kahe valdkonna koostöö kaudu (Salumäe, 2011, 6-8). Igasugune koostöö erinevate võrgustikega, olgu selleks noortekeskus, tugispetsialistid, huvikoolid, kodu, muudab koolielu märgatavalt huvitavamaks ja turvalisemaks, suurendab koolis käimise tahet, vähendab koolipingeid ning on heaks koostöövormiks ja noorte kaasamiseks, luues uusi õppimis- ja õpetamisvorme, avastades ja arendades andeid ning lähendades suhteid erinevate osapooltega. (Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020, 2010).

Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel Ernst & Young Balticu poolt 2016. aastal läbi viidud „Õpetajate tööaja kasutuse ja töö lisatasustamise praktikate uuringust“ selgub, et Eesti õpetajad teevad omavahel vähe koostööd. Kõige sagedamini esineb seda ainealaselt, jagades õppematerjale, või seoses kindlate õpilastega. Vähe toimub koostööd või koostöist õpet arendustegevuste raames. Koostööd takistavateks teguriteks on koostöövajalikkuse vähenemine teadvustamine, motivatsiooni- ja ajapuudus. Viimast tõi takistusena välja 74% vastanud koolijuhtidest ja 65% õpetajatest. Veel toodi välja, et koolis ei ole koostööd soodustav keskkond. Koostöö suurendamise lahendusena näevad direktorid ja õpetajad kontakttundide arvu vähendamist, õppekavade mahu vähendamist, soosiva töökorralduse ja -keskkonna loomist ning järjepideva teavitustöö tegemist. (HTM, 2016, 79). Eesti õpetajad tõdeavad, et enim suunab neid koostööle kolleegidepoolne juhendamine, õppekäigud

teistesse koolidesse ning osalemine konverentsidel ja seminaridel. (Übius, Kall, Loogma & Ümarik, 2014, 129)

Tähtsal kohal kooli, noortekeskuse ja noore vahel on ka lapsevanem, mistõttu tuleks neidki rohkem kaasata nii kooli kui noortekeskuse tegemistesse. Lapsevanematelt ja koostööpartneritelt tuleb uurida, millised on nende võimalused koos töötamiseks, sest kindlasti on neil oskusi ja teadmisi, millega rikastada nii noorsootööd kui huvitegevust. (Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020, 2010). Ühtlasi tõstab selline koostöö kooli mainet ja usaldust nii noore kui lapsevanema seas ning pakub mitmekülgsemaid võimalusi kui teevad seda noortekeskus ja kool eraldi (Salumäe, 2011, 8).

Täna on hariduse ja noorsootöö valdkonna roll leida suuremaid sidepunkte noore toetamisel. Olgu nendeks pikapäevarühmad, kodutööde tegemise õpituba, ressursside, oskuste ja teabe jagamine. (Paabort, 2013, 190). Kool, kes soovib liikuda tõusuteel, peaks pöörama rohkem tähelepanu noorsootöö sisulisele poolele ja korraldusele, kuna noorsootööl on võime suurendada noorte õppimistahet (Kost, 2012). Enam pole võimalik tegutseda koostööd tegemata (Skogen & Holmberg, 2004, 104). Kanada kaasamispraktik Tim Merry (Jeedas, 2011, 10) on öelnud, et kui tahame kedagi aidata, peame seda tegema abivajajat kaasates. Koostööna suudab inimene lahendada keerulisemaid ülesandeid kui üksinda (Skogen & Holmberg, 2004, 104).

1.3. Mitte- ja informaalne õppe lõimimine formaalõppega

Haridus liigitatakse kolme kategooriasse. Esimene neist on formaalharidus, mis toimub õppekava järgi haridusasutuses või koolituskeskuses ning kus õpieesmärkide seadmisel pole kaasatud õppijaid. Teisena mitteformaalne haridus, mis on kindlale huvirühmale organiseeritud tegevus oskuste ja pädevuste omandamiseks väljaspool formaalharidust ning mille positiivseks küljeks on mitmekülgsus ja mittehindamine. Kolmandana informaalne haridus, mille käigus omandavad inimesed hoiakuid, väärtusi, oskusi ja teadmisi kogu elu vältel igapäevategevuste kaudu nii õppides, töötades kui ka vabal ajal. (Reitav, 2013, 215). Kategooriate sarnasus seisneb õppijale uute teadmiste, oskuste ja kogemuste andmises, tutvustades õppimist kui elukestvat protsessi ja muutes seda erinevate vormide kaudu õppijale põnevaks. (Noorteagentuur, 2013)

Noor veedab suure osa päevasest ajast formaalhariduses, mistõttu jääb väga vähe aega mitteformaalseks õppeks ja ühiskondlikuks panuseks (Allaste jt, 2017, 82) just seetõttu, et

lihtsustada mitteformaalsete kogemuste arvestamist, peaks noorsootöö olema veidi rohkem seotud formaalharidusega (Kost, 2013, 62). Leidub ka arvamusi, et hoopis kool peaks võtma vastutuse noore juhtimisel in- ja mitteformaalsesse õppesse ning erinevate noorteorganisatsioonideni. Seda selleks, et lisaks kooliharidusele oleks noor võimeline langetama otsuseid ja panustama aktiivselt ühiskonnaelus. Kuni kool ei arvesta noorsootöö valdkonna tegevusi võrdväärselt formaalharidusega, ei ole muutusi näha. (Allaste jt, 2017, 82).

Antud hetkel on koolinoorsootöö see, mis fikseerib ära tühimiku mitteformaalse ja formaalse õppe vahel, kuid on sellegipoolest noorsootöö keskkondadest oma formaalsuse tõttu erinev. Koolikeskkonnas on piiratud ajaline ressurss, valmisolek vabatahtlikult panustada on väiksem ning noorte motiveeritus madalam. (Araste, 2014, 94). Ühtselt tegutsedes looks noorsootöö tulevikus endast veelgi väärtuslikuma rolli. Küll aga ei teadvusta koolitöötajad noorsootöö olemust, selle tegevusi ega pea seda enda töökohustuste hulka kuuluvaks. (Araste, 2014, 94)

Noorsootöös lähtutakse põhimõttest, et mida rohkem proovitakse, tehakse ja saadakse uusi kogemusi, seda enam õpitakse. Muutus toimub kogemuste kaudu. (Reitav, 2013, 215). Tihtipeale võimaldab just selline praktiline lähenemine palju suuremat õpimomenti kui pelgalt ainetunni läbimine ja teadmiste kogemine ilma seose loomiseta õppeaine ja päris elu vahel. (Kikas & Toomel, 2015, 64). 2015. aasta uuringust „Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootööga“ selgus, et 58% eesti keelt rääkivaid noori on noorsootöö kaudu palju uut õppinud ja vene keelt rääkivatest noortest tões sama 63%. Siinjuures on oluline, et noorsootöö oleks toimiv nii koolis kui noortekeskuses. (ENTK, 2016, 31).

Oluline on arendada välja süsteem ja hindamisprotsess, mis võimaldaks arvestada noore omandatud oskusi ka väljaspool formaalharidussüsteemi (Martma 2017, 38-42). Seda seepärast, et ainetunnis õpetatav kannab vaid kaudset eesmärki, kuid noorsootöö arendab pädevusi otsesemalt ning seda ka koolis (Araste, 2014, 92). Mitteformaalse õppe puhul ei saa omandatud teadmisi ja oskusi hinnata formaalharidusele omaselt, kuna mitteformaalne õpe annab üldjuhul edasi pehmeid väärtusi, mis tulevad esile igapäevatoimingutes. Mitteformaalses õppes on olulisemal kohal enesehindamise, enese arengu, teadmiste, oskuste taseme mõõtmine, mida ei saa tihtipeale hinnata testide või eksamitega. Vähene struktureeritus on ka üheks põhjuseks, miks formaalhariduse mõju noorele peetakse olulisemaks. (Taru, 2014, 83)

Sama oluline kui mitteformaalsel teel õppimine, on selle õppe tunnustamine nii haridussüsteemis, sotsiaalses keskkonnas kui ka tööturul (Martma 2017, 38-42). Üha enam otsitakse viise mitteformaalse õppe kogemuste ja õpiväljundite saavutamise hindamiseks (Paabort, 2013, 191). Noortevaldkonna arengukavas 2014-2020 (2013) on võetud eesmärgiks tugevdada aastaks 2020 noorsootööd koolikeskkonnas, suurendada mitteformaalses keskkonnas õpitu väärtustamist formaalhariduses ja tööturul, toetada noorsootöös arendatud õppevara kasutamist formaalhariduses ning noortevaldkonna osapoolte koostööd.

Tänaseks on loodud mitmeid võimalusi varasemate oskuste ja kogemuste arvestamiseks õppetöös. On olemas veebiplatvorm nimega Stardiplats, üha olulisemalt rolli ülikoolidesse sisseastumisel ja tööturule kandideerimisel mängib Noortepass ja vabatahtliku pass, enesehindamist saab teha Rajaleidja kodulehel, noortele on loodud CV koostamise teemalisi ja muid koolitusi ning varasemate õpingute ja töökogemuste arvestamiseks on loodud programm VÕTA. Eelpool nimetatud märgib hästi ära koostöö erinevate osapooltega. VÕTA programmi näitel oleks hea välja töötada süsteem informaalsete ja mitteformaalsete õpikogemuste hindamiseks haridussüsteemis, selgitamaks välja parima viisi, kuidas kanda omandatud praktilisi kogemusi, koolitusi ja panust huvitegevuses ja -hariduses üle formaalsesse haridusse. (Praxis, 2014, 83). Sama soodne võimalus on läbi Noortepassi, mis ühtaegu võimaldab noorele eneseanalüüsi teel õpikogemust, kuid samas on ka tunnistuse eest, kinnitades noore osalust, selle olemust, noore rolli ja õpitulemust (Martma, 2017, 42).

Noorte soov panustada on suuresti seotud keskkonnaga, milles nad viibivad ning nende kaasärääkimise võimaluses selle kujunemisse. Kuna noorsootöö toimub mitteformaalses keskkonnas ja on noorele meelepärasem, on haridusasutusedki hakanud mõtlema koolikeskkonna noorele meelepärasemaks muutmisele. Noore jaoks on oluline, et koolis puuduks vägivald ja kiusamine ning kõiki koheldaks eelarvamusteta ja õiglaselt. Koolikeskkond peab olema sõbralik, toetav ja usaldusväärne. Samuti soovitakse saada konstruktiivset tagasisidet. Oodatakse, et iga koolipere liikme pingutust märgataks ja tunnustataks. Oluliseks peetakse ruumide sisustust ja kujundust. Tähtis on, et kooliruumide välimus ning õppematerjalid ja -vahendid oleksid kaasaegsed, otstarbekad ja noortepärased. Koolikeskkonna kujundamisel on noore jaoks mõjuv tähtsus koolinoorsootöötajal, kes on noorele ühtaegu eeskuju, sõber, juht, võõras, toetav ja neutraalne. See, kuidas koolinoorsootöötaja käitub, nooresse suhtub ja mil määral neid kaasab, loob aluse

usalduseks ning võib kaotada põlvkondade vahelise barjääri. Kui eelnevad vajadused saavad rahuldatud, on noored teotahtelised, positiivsed ja motiveeritud. (Reitav, 2013, 220-221)

Ka õpetajad peavad olema eeskujudeks. Vaatamata sellele, et nende õpetusviisid võivad pärineda nende senistest kogemustest, nende kooliajast või õppimist toetavatest arusaamadest, peavad õpetajad näitama koostöötahet nii õpilaste, kolleegide kui ka väljaspool kooli töötavate spetsialistidega, suurendades sellega koostöövõrgustiku olemasolu olulisust (Skogen & Holmberg, 2004, 102-104). Õppija jaoks on tähtis, et õpetaja tunneks huvi erinevate kaasaegsete õpetamise meetodite ja vahendite kasutamise vastu enda aines, muutes selliselt õppimine noore jaoks meelepärasemaks (Taru, 2014, 82). Noore jaoks veel tähtsam on aga tema usaldamine, kaasates ta õppimisse ja koostegutsemisse, paindlike ja loovate lahenduste väljatöötamisse (Szymanel, Piip, Aun, Viitpoom, Raudsepp-Alt, Ergma, Koger, 2016).

Uuringu „Laste osaluse toetamine ja kaasamine koolis“ (2014) kaudu tõid noored välja, et peavad enda kaasamist kooliellu ja seda puudutavatesse küsimustesse ja tegemistesse oluliseks. Küll aga tuli nentida, et kui 33% vastanuist väitis, et nad on koolielu tegemistesse kaasatud, siis 75% vastanuist tunneb, et nad pole saanud kaasa rääkida või nende mõtetega ei arvestata. Sama uuringu põhjal on välja toodud, et on oluline leida seoseid huvitegevuse ja õppeaine vahel ning tasustada panus hindeliselt lähedases aines. (Lastekaitseliit, 2014, 11-12)

Viise, kuidas koolitundides õpitavat noorteni põnevamalt viia, on mitmeid: õppemängud, grupitööd, analüüsid ja refleksioonid, õppevideod, animatsioonid, töötoad, veebiloengud, õppekäigud, õpikommunid ja veel palju muud (Telepurk).

Maslow' on inimvajaduste püramiidist lähtuvalt välja toonud mõned lahendused, mis aitavad kaasa vajaduste saavutamiseks ning teotahte suurendamiseks koolitunnis (Desautels, 2014):

- füsioloogiliste vajaduste saavutamiseks – muretseda klassidesse veepudelid ning tervislikud snäkid ning teha joogi- ja snäkipause, teha hingamist, heli ja kujutlusvõimet hõlmavaid harjutusi, kuulata instrumentaalmuusikat, muuta ruumide paigutust, temperatuuri, võimalusel muuta värvitoone;
- turvalisuse vajaduste saavutamiseks – muuta suhtumist, teha teadliku hingamise harjutusi, luua klassiuste juurde murettekitavad kastid, kuhu on võimalus postitada

mure, õppida vältima eelarvamusi, teha klassisiseseid komplimente, jagada kogemusi;

- sotsiaalsete vajaduste saavutamiseks – teha tunnis suuremat koostööd, korraldada teema- ja tähtpäevasid, teha 3-10minutilisi tagasisideringe;
- lugupidamise vajaduste saavutamine – luua loov õpikeskkond, lasta noortel teha eksperimente, jutustada edulugusid, võimaldada noortel tunde ette valmistada ja läbi viia;
- eneseteostuse vajaduste saavutamiseks – mõelda loominguliselt, teha enesehindamist ja analüüsimist, seada uusi eesmärke ja liikuda nende täitmise suunas.

Tunni- ja koolivälise mitteformaalse õppe tegevuste arvestamise ja ainetundides kaasaegsete meetodite ja vahendite kasutamise kõrval on mitteformaalse õppe lõimimisel formaalõppega olulisel kohal ka ainetunnid, vabaained, valikkursused ning kaasahaarav õppe- ja kasvatustegevus. Sealjuures erinevate noorte- ja haridusprojektide ning koolisündmuste, tähtpäevade, tegevuste organiseerimine. (Reitav, 2013, 217-223). Nende olulisus seisneb seotuses inimese hakkamasaamisega elus (Kikas & Toomel, 2015, 63-64).

1.4. Noorsootöö ja hariduse korraldus Valgamaal

Saamaks ülevaadet hetkeolukorrast Valga maakonna noorsootöö ja hariduse korraldusest, on tehtud dokumendianalüüse. Tutvuti Valgamaa aastaraamatuga 2015, Valgamaa noorsootöö arengustrateegiaga 2009-2020, Valgamaa koolivõrgu arengukavaga 2014-2020. Infot saadi ka Valgamaa noorteportaalist Tankla ning haridusstatistika keskkonnast Haridussilm.

01. jaanuari 2018. aasta seisuga on 7-26 aastaste noorte arv Valgamaal 6626, kellest noortekeskusi külastab aastas umbes 534 noort (Haridussilm, 2018).

Valgamaa noorsootöö lipulaevaks on Valgamaa noorsootöökeskus Tankla. Tegu on 2010. aastal Valgamaa noorsootöötajate poolt loodud katuseorganisatsiooniga, mille eesmärgiks on läbi noorsootöökeskuse arendada ja toetada maakonna noorsootöövõrgustiku erinevaid osapooli ja nende ettevõtmisi, tagades seeläbi maakonna noorte ja noorsootöötajate huvide esindatus Valgamaa kolmeteistkümnnes omavalitsuses. Tegu on mittetulundusühinguga, kus organisatsiooni allharudeks on Valgamaa noorteleht Tankla, Valgamaa noortetelevisioon Tankla TV, Tankla mini, Valgamaa noorte suvekool, Tankla õpilasmalev, Tankla

vabatahtliku pass, Tankla koolituskeskus, Tugila ja Valgamaa noorteportaal tankla.net. (Valgamaa aastaraamat 2015, 2016, 88-89)

Valgamaa kolmeteistkümnnes omavalitsusest on olemas noortetuba või noortekeskus. Igas noortekeskuses töötab noorsootöötaja vähemalt 0,5 töökoormusega, mõnes neist ka 1,0 ametikohaga. (Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020, 2010, 7). Noortekeskustes on võimalik mängida erinevaid lauamänge, koroonat, piljardit, lauatennist ja -hokit, x-boxi, kuulata muusikat, vaadata filme, olemas on Internetiühendusega arvutid. Toimuvad erinevad ringid: kokkamine, meisterdamine, robootika, fotograafia. Tähistatakse erinevaid tähtpäevi: jõulud, sõbrapäev, lastekaitsepäev, noortepäev, vastlapäev, lihavõtted, kadri- ja mardipäev, isade- ja emadepäev, noortekeskuse sünnipäev, noorsootöö nädal. Samuti korraldatakse filmiõhtuid, ööbimisi, turniire, matku ja väljasõite. (Valgamaa noorteportaal Tankla)

2015. aasta 1. septembri seisuga on Valgamaal kaheksa tegusat noorteühendust, kuhu kuulub ligi 800 noort. Noorteühendustest suurimad on Noorte Kotkaste Valgamaa Malev (219 noort), Kodutütarde Valgamaa Ringkond (273 noort), MTÜ Noored Sotsiaaldemokraadid (100 noort), Valgamaa Refirmierakonna Noortekogu (75 noort), MTÜ IRL Noored (67 noort), Eesti Punase Risti Valgamaa Selts (37 noort), Eesti Skautide Ühingu Otepää Skaudilipkond (11 noort) ja Valgamaa Noortekogu (9 noort). Koolide juures tegutsevad Kodutütred ja Noored Kotkad, skaudid, T.O.R.E, Punane Rist ja õpilasesindused. (Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020, 2010, 9)

1.4.1. Koolivõrk ja huviharidus

2017/2018. õppeaastal on Valgamaal kokku 18 kooli, millest 15 on munitsipaalkoolid, kaks riigikoolid ning üks erakool. 2017/2018. õppeaastal õpib maakonna koolides kokku 2935 õpilast. 2016/2017. aastal oli õpilaste arv 3645. (Haridussilm, 2018)

Huvikoolides osaleb 2018. aasta 1. jaanuari seisuga 1150 noort (Haridussilm, 2018).

Haridussilma andmetel tegutseb Valgamaa 2017/2018. õppeaastal seitse huvikooli, mille tegevuses osaleb 1150 õppurit:

- Neli muusika- ja kunstikooli (Otepää, Tõrva ja Valga muusikakoolid ning Puka kunstikool);

- Üks spordikool (Valgamaa noorte tehnikaklubi);
- Üks tehnika-, loodus-, loome- ja huvimaja või -keskus (Valga kultuuri- ja huvialakeskus);
- Üks muu (Valga Ukraina laupäevakool).

Muusika-ja tantsuhuvilisi noori ühendavad mittetulundusühing Studio JOY ning Valga Rockiklubi, kus tegutseb viis noortebändi. Huvikoolina on end registreerinud ka Valga Kultuuri- ja Huvialakeskus, mis pakub tegevusi muusika ja kunsti, spordi ja üldkultuuri valdkonnas. Lisaks on huviringe kõigis koolides ning valdkondadest on esindatud muusika, sõnakunst, tants, kunst, tehnika ja käsitöö, aine- ja spordiringid, lisaks veel loodus- ja meediaringid. Kõigis Valgamaa koolides korraldatakse karjääriõpet, sealhulgas on üsna aktiivselt käima läinud mini- ja õpilasfirmade programm. (Valgamaa koolivõrgu arengukava 2014-2020, 2013, 86)

2. UURIMISTÖÖ METOODIKA

2.1. Uurimise eesmärk ja ülesanded

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada koolide ja noortekeskuste koostöövõimalused ja -vajadused Valgamaal.

Uurimuse eesmärgist lähtudes püstitati järgmised uurimisülesanded:

- tutvuda koolide ja noortekeskuste koostööga;
- tutvuda kirjandusega ning koostada töö teoreetiline osa;
- valida uurimismeetod;
- koostada küsimustik noorsootöötajatele, huvijuhtidele ja õpetajatele;
- planeerida ja viia läbi uurimus;
- transkribeerida ja analüüsida andmeid;
- anda ülevaade noortekeskuste ja koolide koostööst;
- teha uurimusest lähtudes arutelu ja järeldused;
- vormistada uurimus.

Uurimuse käigus otsiti vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Millised on koostöövajadused ja -võimalused noortekeskusel ja koolil?
- Kuidas põimida noorsootöös pakutavat mitte- ja informaalset õpet koolis pakutava formaalõppega?

2.2. Uurimismetoodika

Autor valis uurimuse läbiviimiseks kvalitatiivse uurimismeetodi, sest see võimaldab kirjeldada ning mõista igapäevaeluga seonduvaid probleeme, saada teadmisi ja teavet inimeste kogemustest ning väärtushinnangutest (Laherand, 2008). Kvalitatiivsete andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud individuaalintervjuusid, mis andis võimaluse küsida vastavalt vajadusele täpsustavaid küsimusi ja muuta küsimuste küsimise järjekorda.

2.3. Valim

Lõputöö empiirilises osas on autor uurinud praeguseid koostöökohti noortekeskuste ja koolide vahel Valgamaal ning viise, kuidas koostööd teha ja kuidas põimida mitte- ja informaalset õpet formaalõppega.

Autor otsustas oma töös keskenduda Valgamaa noortekeskuste ja koolide koostööle. Viidi läbi sihipärane valim, milles osales 11 inimest: viis Valgamaa noortekeskuse noorsootöötajat, kolm kooli huvijuhti ja kolm kooli õpetajat. Seda sellepärast, et maakonnas on 13 noortekeskust ja koolid ning kitsam sihtgrupp ei oleks koostööd käsitledes soovitud tulemust andnud. Samuti pole antud teemat Valgamaal varasemalt uuritud, mistõttu oli oluline saada tulemusi laiemalt sihtgrupilt, kattes võimalikult suur osa maakonnast. Valimisse kuulusid Valga Gümnaasiumi, Valga Põhikooli, Valga Avatud Noortekeskuse, Tõrva Gümnaasiumi, Tõrva Avatud Noortekeskuse, Otepää Gümnaasiumi, Otepää Avatud Noortekeskuse, Hummuli Noortetoa, Tsirguliina Keskkooli, Keeni Põhikooli ja Sangaste Avatud Noortekeskuse noorsootöötajad, huvijuhid ja õpetajad. Autor valis töö jaoks maakonna keskuste ning lähiümbruste koolid ja noortekeskused ehk suuremad kogukonnad, kus noorsootöö tõhusamalt toimib, et seeläbi jõuda oodatavate tulemusteni.

Kuna Valgamaa enamikes noortekeskustes (välja arvatud Valga Avatud Noortekeskus) töötab ainult üks noorsootöötaja, oli valik kerge. Oluline oli, et valimisse kuuluksid kindlasti maakonna keskuste noortekeskused ja paar väiksema piirkonna keskust, et tuua võrdlusmomenti. Valga Avatud Noortekeskuse puhul, kus töötab kolm noorsootöötajat, tehti valik noortekeskuses töötamise aja põhjal ning valiti kõige kauem töötanud isik, eeldades tema suuremat kogemust noortevaldkonnas. Koolide puhul oli oluline, et valik mitmekülgsus taks tulemusi ning kaasatud saaks teisedki maakonna piirkonnad. Samuti püüti valikus lähtuda osapoolte kaasatusest noorsootöö tegevustesse nende piirkonnas. Huvijuhte valides oli tähtis võtta valimisse maakonna keskuste suuremad koolid. Tõrva ja Otepää Gümnaasiumid osutusid valituks, kuna neis on kooliaste 1.-12. klassini ehk kaasatud on erinevad vanuseklassid. Valga Gümnaasiumit valida ei saanud, kuna uuringu läbiviija töötab huvijuhina selles koolis. Samuti jäi valikust välja Valga Priimetsa Kool, mis on kakskeelne (vene ja eesti) kool. Valik langes Valga Põhikooli kasuks, kus õpib suurim hulk põhikooliealisi noori Valgamaal. Õpetajad valiti nende koolide seast, keda veel uurimusse kaasatud polnud. Töötajad valiti isiklike tutvuste kaudu, hinnates valitavate kokkupuudet noorsootööga. Kõik väljavalitud olid nõus kokkusaamiseks ja intervjuu andmiseks.

2.4. Uurimisprotsess

Uurimus viidi läbi Valgamaa noortekeskustes ja koolides kohapeal 2018. aasta märtsikuus. Intervjueeritavatega võeti ühendust Facebooki teel, kuna see on üks kiireimaid kontakti saavutamise viise, tutvustades ennast, pöördumise põhjust ja töö eesmärki.

Töö autoril olid intervjuuküsimused paberile kirjutatud. Intervjuu koosnes 21 küsimusest ning oli üles ehitatud kolme teema kaupa: taustaküsimused, koostöövajadused ja koostöövõimalused ning mitte- ja informaalsete õppe lõimimine formaalõppega (lisa 1).

Intervjuu esimesed küsimused andsid töö autorile esialgset informatsiooni koostöö teadvustamise ja kogemuste kohta. Põhiküsimustes sai intervjueerija teadmisi koostööd mõjutavate tegurite ning koostöövõimaluste kohta. Intervjuu viimane küsimus oli kokkuvõtlik ning sellega soovis töö autor teada saada, kas intervjueeritaval oli veel midagi uuritava teema kohta lisada.

Intervjueeritavale selgitati intervjuu alguses konfidentsiaalsuse põhimõtet. Kõik üksteist intervjuud on anonüümsed ning töö autor kasutas saadud vastuseid analüüsi koostamisel. Intervjuuküsimuste koostamisel ning intervjuude läbiviimisel lähtuti uurimisküsimustest. Intervjuu alguses fikseeriti intervjueeritava nimi ning asutus.

Intervjuud kestsid keskmiselt 45 minutit. Pikim intervjuu kestis 1 tund 25 minutit. Lühim intervjuu kestis 25 minutit. Intervjuude salvestamiseks kasutas töö autor diktofoni, sest see hõlpsustab intervjuu kulgu. Helisalvestised transkribeeriti käsitsi ajavahemikul 11.03 kuni 03.04.2018 ning analüüsiti.

2.5. Andmeanalüüsi meetodika

Analüüsi meetodina kasutati induktiivset sisuanalüüsi, mis annab hea ülevaate intervjueeritavate maailmavaadete mõistmiseks (Kalmus, Masso, & Linno, 2015). Intervjuud muudeti transkribeerimise käigus tekstiks. Andmed kodeeriti (lisa 2).

Anonüümsuse tagamiseks on intervjueeritavad märgitud järgnevalt: N1, N2, N3, N4, N5, H1, H2, H3, Õ1, Õ2, Õ3 (N – tähistab vastajat ning 1 respondenti). Noorsootöötajate tsitaadid on märgistatud lühendiga N, huvijuhid lühendiga H ning õpetajad lühendiga Õ. Intervjuud on esitatud jutumärkides ja kursiivis.

3. UURIMISANDMETE ANALÜÜS

3.1. Noortekeskuste ja koolide koostöö

Intervjueeritavatelt sai küsitud kooli ja noortekeskuse praeguse koostöö kohta, kus tõdeti, et koostöö on olemas, kuid seda on aastatega vähemaks jäänud ja võiks olla rohkem, et lihtsustada igapäevatööd, sest noored, kellega töötatakse, on samad. Koostöö on vähene, kuna osapooltel puudub aeg, huvi ja vajadus ning ei olda teadlikud koostöövõimalustest. Muuhulgas toodi välja, et koostööd tehes ei saada piisavalt tähelepanu ja tunnustust, kuna ülesannete jaotuses pole selgesti eristatav, millise osapoole panus oli suurem. Peamised koostöökohad on infovahendus, ühisüritused ja nn murelastega tegelemine.

„Meil on igakuine võrgustikutöö, info vahendamine sotsiaalpedagoogi, lastekaitse, noorsoopolitsei ja õppealajuhatajaga. On ümarlaud, kus arutletakse murelapsi. Info jagamine ürituste kohta. Ja siis huvitegevuse poole pealt paar korda aastas koos kooliga mõned sündmused. Kool pole huvitatud koostööst. On vaja rohkem teadmisi, millises pooles pöörduda ja milles mitte.“ /N2/

„Ega mul suurt teadmist koostöö olemasolust noortekeskusega pole ning ega ma väga suurt puudust ei tunne, et ma pean oma tööd noortekeskusega siduma. Ainealaselt ma ei tunne seda, aga klassijuhatajana võiks küll rohkem teha.“ /Õ1/

„Kõik on usinalt oma asjas sees. Ei tule selle pealegi, et kellegagi väljastpoolt koostööd teha või kedagi kaasata. Kõik ikka võitlevad enda eest ja tahavad ise silma paista. Aga koostöö on läinud paremaks, võrreldes sellega, mis oli viis aastat tagasi. Valga Põhikooliga teeme suuremat koostööd, kuna meil on hästi palju ühiseid noori. Näiteks „Murdepunktiga“ käimegi koolis ja küsime, kellele see programm võiks kasulik olla ja siis söödetakse sealt noori ette. Ja gümnaasiumiga on ka viimase paari aastaga läinud koostöö palju paremaks. Teeme võrgupidusid ja ühisprojekte. Priimetsa Kooliga ei tee väga koostööd. Nad pigem hoiavad ise ka võibolla veidi eemale. Võibolla keelebarjäär, kuna ka mina ei oska vene keelt.“ /N1/

„Ma tunnen, et võrreldes mõne aastaga on koostööd vähem. Ürituste ja infovahenduse kohalt võibolla ei olegi nii väga, aga eelkõige just sellisest koostööst on puudu. Me oleme

korraldanud ühisüritusi. Sündmuste puhul ongi kas korraldamine koostöös või siis sündmustele vabatahtlike leidmine või kaaskorraldajate leidmine, abistamine, sündmuste puhul infovahendus, et meie reklaamime nende omasid ja vastupidi. Noortekeskus on meid aidanud ka siis, kui meil on olnud teemapäevad, õpetajate päev või muud sellised sündmused, kus nad on vahepeal oma töötajatega tulnud appi mingit üritust või töötuba läbi viima või on aidanud meil organiseerida omaltpoolt vabatahtlikke.“ /H1/

„Ma olen vahel mõelnud, et meie ühiskond on nii katki ja segane, et inimesed loovad enda ümber turvamüürid ja lasevad enda lähedale seda, mida suudavad taluda. Ja kui asi tekitab probleemi, on see alati lihtsam kellelegi teisele suunata. Ja kui ei ole probleemi, siis teda lihtsalt ei ole. Põhjus on eelnevas, mitte et inimesed on halvad ja ei tunne huvi. Lihtsalt tekib enesekaitserefleks ning see töö suunatakse kellelegi teisele.“ /Õ3/

Kuigi koostööd kui koostegutsemist on jäänud vähemaks, leidub tegureid, mis osapooltele meeldivad. Positiivsena tuuakse esile noortekeskuste ja noorsootöötajate olemasolu, võimaluste mitmekülgsus ning omavahelise suhtlemise parenemine, mis on ka üheks koostöö alustalaks ja mille tulemusena jõuab kiiremini ja huvitavamate ideede ning tulemusrikkamate lahendusteni.

„Kui on mitu pead ja keegi on kõrval, saad kokku, viskad ideed õhku. Võibolla on suurelennulised, aga siis toob teine sind maapeale. Kahekesi või kolmekesi on alati parem ja lihtsam. Mida tihedam koostöö, seda huvitavam on noorte elu, seda rohkem on noored kaasatud.“ /H3/

„Mulle meeldib, et keskus on olemas. Minu jaoks on olnud need keskused ka natukene nagu turvakeskused, mida peab olema, eriti maakohtades, väikestes piirkondades. Lastel on tõeliselt palju vaja sellist kohta. Ma tean lapsi, kes koolist otse lähevad noortekeskusesse ja kui noortekeskuse uks kinni pannakse, on nad nõus ära saatma noortekeskuse töötaja ning alles siis lähevad oma koju. Nad võivad olla ka heas mõttes turvakodud lastele. Ka siis, kui noortele on vaja tegevust pakkuda, tasub alati sealt küsida, kas neil on ideid. Inimestel tekib tihti mõtteseisak ja nad näevad oma raamidesse, aga kui suhelda endast palju noorematega, siis nendel on teistsugusemad nägemised.“ /Õ3/

„Mulle meeldib see, et üsna kiirelt saavad kõik asjad aetud, kui on vaja. Kui on ka sellised SOS-hetked, kus neil või meil on kiirelt abi vaja, siis tavaliselt me ikkagi leiame võimalused ja lahendame need ära. Kuna meil on suhteliselt suur kool ja paljud noored kattuvad, siis

tehes koostööd tihedamalt ja süstemaatilisemalt, annab see noorele rohkem võimalusi saada kogemusi. Praegu saame noortekeskuse kaudu toetada paremini neid noori, kes koolis ei ole nii edukad.“ /H1/

„Mulle meeldib see, et praegu on suhtlemine koolidega, eriti põhikooliga muutunud hästi avatuks. Põhikooli sotsiaaltöötaja ja noorsootöötaja on suureks abiks olnud. Nad helistavad meile või vastupidi ja saame sealt kohe abi või julgustust või lihtsalt informatsiooni, kui on milleski selgust vaja.“ /N1/

Küll aga ootavad osapooled rohkem struktureeritust ning ressursside otstarbekamat kasutamist. Praegu jääb vajaka teavitustööst. Inimesed töötavad liialt endamisi ega mõtle laiemale sihtgrupile ja mõjule. Võimalusi ja vahendeid on, kuid nende olemasolust, kasutamise võimalustest ning kasulikkusest ei olda teadlikud.

„Algselt planeerisime mingeid asju rohkem koos või rääkisime läbi. Praegu ei ole meil mingit kindlat süsteemi kokku lepitud, et mida me teeme alati koos või milles me kindlasti infot vahendame. See kuidagi kujuneb töö käigus vastavalt vajadusele. Kui teha kohe õppe- või kalendriaasta põhjal plaan ja leppida varakult kokku, mis üritusi me koos teeme, siis võibolla oleks koostöö parem.“ /H1/

„Mida saaks parandada on ehk lastele ja noortele vabatahtliku töö võimaluste tutvustamine. Neid võiks rohkem ka koolis propageerida, noorte omaalgatust ja õpilasesinduse aktiivsemat tööd võiks rohkem näha. Meil on noortevolikogu aktiivsem kui õpilasesindus.“ /N2/

„Mul on sellest kahju, et teatud juhtudel on väga suured rahad taga ja sellest saavad osa väga väikesed grupid. Siis ma mõtlen, milline ressurss läheb kaduma.“ /H2/

„Infot võiks kooli poolt rohkem olla. Võiks rohkem kaasata meid. Noortekeskust võiks kooli poolt rohkem kasutada. Meil on rattad, tõukerattad ja rulluisud. Olen pakkunud koolile, et kasutage neid kehalise kasvatuse tunnis, aga siiani pole seda kasutatud.“ /N5/

Tuge oodatakse eelkõige valdkondade ja tegevustega, mis on seotud toimetulekuga elus. Välja on toodud, et noortele on vähe koolitusi, puuduvad spetsialistid, puudub aeg projektide kirjutamiseks, vähe huvitegevust ning transport seab piirangud. Projekti kirjutamist on mainitud kolmel korral, vähest huvitegevust ja transpordi probleemi kahel. Küll aga on

olulise tähtsusega neist kõik. Näiteks soovitakse läbi projektide parendada noortevahelist läbisaama ja sallivust, meeskonnatööd. Spetsialistide näol jääb puudu inimestest, kes noori kuulaks, nõustaks ja neid aitaks. Koolituste kaudu tahetakse noori informeerida eluga toimetulemisest kõige tavalisemal tasandil.

„Mis mulle tundub, mis noortekeskuses toimib hästi, ongi see vabatahtlik töö, vabatahtliku passid. Me oleme ise ka seda vahel reklaaminud. Olen käinud mõnedele klassidele klassijuhatajatunni raames rääkimas. Võiks olla, et noortekeskus tuleb siia rääkima. Ja muidugi üritustega olen ka mõelnud, et osasid asju ei ole mõtet dubleerida, vaid võikski koos teha. Saaks ehk ühe ja parema, kui see, et igaüks teeb oma ürituse ja peab võistlema, et kuupäevad ei kattuks ja et kas ikka meie üritusele tuleb lapsi. Võibolla natukene kõrvale on jäänud ka just noorem vanuseaste, sest mina tegelen rohkem 5.-9. klassidega. Algklasside üritused ja muud tegevused on rohkem õpetajate ja algklassi tööruhmade juhendatud, korraldatud ja läbi viidud.“ /H1/

„Võibolla rohkem huvitegevust, mis oleks ajaliselt pärast kooli ja toimuks ka koolis.“ /N4/

„Projektide kirjutamisega ei jõua küll praegu tegeleda. Mind väga huvitab, et saaks meeskonnatööprojekte teha. Loodusturismil on hästi põnevad matkad, kus nad teevad koostööharjutusi. Ajalist planeerimist õpetada, et kooliasjad ja noorte tegevused balansis hoida, kuidagi siduda neid.“ /Õ1/

„Praegu pole meil koolis logopeedi ja sotsiaalpedagoogi. Sellelaadseid sündmusi võiks rohkem olla, kus spetsialistid oleksid koos. Psühholoogilist nõustamist väljaspool kooli, et lapsed saaksid tulla ja rääkida. Võõrastele räägivad nad vabamalt. Võibolla laste huviharidus ka. Koolis ei ole enam nii palju huviringe, kuna pole õpetajad, kes neid teeks. Samuti ma ei tea, et meil oleks enam nii häid projekti kirjutajaid. Ja meil on transpordiga ka piiratud.“ /Õ2/

„Meil on transpordi probleem hästi suur. Saavad käia ju ainult need, kes siit on.“ /N5/

„Vähendada eelarvamusi. Õpetajad võiks nagu noorsootöötajadki oma tööd rohkem armastada. Ma räägin just vanema generatsiooni õpetajatest. Võibolla teha õpetajate vahetus noorsootöötajatega, töövarjupäevad, noorsootöötajate ja õpetajate päev.“ /N1/

„Rahvusvaheline ja võõrkeelne suhtlus, aga ma näen ka, et nad kutsuvad siia vabatahtlikke ja tegelevad sellega. Võibolla ka tehnoloogia pool. Vanasti oli meil kooli ajaleht, praegu seda pole. Siis meil üritati televisiooni teha. Kunagi lootsin, et oleks väitlust. Kui meil oleks atraktiivne juhendaja, läheks see peale.“ /H2/

„Noortekeskused võiksid teismelistele noortele läbi viia koolitusi ning mitte teemal „Kuidas saada tubliks karjääriinimeseks?“, vaid pigem, kuidas eluga toime tulla kõige tavalisemal tasandil. Näiteks „Mida põhjustab suitsetamine ja alkohol tervisele“, „Miks ja kuidas peaks hästi õppima, et edukas olla?“. Kui me täiskasvanutena seda räägime, tundub noortele et räägime seda, mida peame rääkima. Aga noorelt noorele on minu meelest kõige parem. Sellepärast noortekeskused ongi minu jaoks olulised.“ /Õ3/

Küsid intervjuueeritavatelt, kui paljud neist on pöördunud abi saamiseks kellegi poole või avaldanud koostöösoovi, selgus, et pigem oodatakse teise osapoole pakkumist või kutset. Kuus respondenti tõdes, et nemad pole ise esimesena pöördunud. Peamise põhjusena toodi välja, et pole osatud pöörduda ega nähtud vajadust. Aga oli ka neid, kes on ise pöördunud.

„Ei ole pöördunud, sest ei ole mõelnud selle peale. Ei ole tulnud selle peale ausalt öeldes. Mulle tundub, et see ei ole nende asi kirjutada. Kuidas ma lähen ütlen neile, et ma tahan noortega teha meeskonnatööharjutusi, et teie kirjutage.“ /Õ1/

„Kumbki osapool pole huvi tundnud siiani, aga minul on nüüd plaanis. Pole osanud varem lihtsalt pöörduda. Ükskord palusin, et äkki saaks klassides mainida, et sündmus on tulemas, siis öeldi, et tule ise ütleva. Kuidagi ei tahetud reklaamida või ei pakkunud huvi neile.“ /N4/

„Meil pole olnud siiani ehk vajadust, kuna ruumid ja vahendid on endal olemas olnud. Nüüd on noortekeskusel fotostuudio ja uued asjad, mida meil pole ja saaks kasutada. Võibolla on hoopis sedasi olnud, et noortekeskus on seotud mingi ürituse korraldamisega ning neil ei ole piisavalt ruumi, siis nad on siia tulnud.“ /H1/

„Otseselt ise ei ole pöördunud. Oleme ikka noori utsitanud. Kui nad tahavad, siis tehku ise, meie toetame ja torgime ning noored peavad ise edasi torkima. Võibolla ka sellepärast, et koolis on väga vastakaid mõtlemisi. On need, kes mõtlevad, et väga tore, et tegeletakse ja on need kindlasti, kes on selle arusaamaga, et noortekeskus koondab enda juurde need nn pahad lapsed. Meie majja satuvad need, kellel on koolis halvasti või kes ei saa õpetajatega hästi läbi või on lihtsalt halvad harjumused, nagu näiteks joomine ja suitsetamine. Ja siis

ongi, et näe, noortekeskuse noored. Aga koolid on ikka pöördunud. Näiteks tahavad klassiõhtuid teha või lihtsalt koosolekut või õpilasesinduse koosolekut.“ /N1/

„Ma olen klassiõhtuks küsinud tavaliselt ruume. Viimane kord vaatasime all kultuurimajas filmi „Klassikokkutulek“ ja siis mu enda noored ütlesid, et äkki teeks oma enda „klassikokkutuleku“ ka üleval noortekeskuses. Meil oli pärast arutelu, mis seal filmis oli reaalselt, mis oli üle paisutatud ning pärast sai mängida erinevaid mängu. Tegelikult nad tahavad väga mängida. Ma olen saanud huvijuhi käest päris palju seltskonnamängu ideesid.“ /Õ3/

Kuigi paljud pole ise esimest sammu koostöö suunas teinud, tõdeb suurem hulk respondentidest, et noorsootöösse peaksid olema kaasatud kõik, kes noortega tegelevad. Koolist tuleks olulisemal määral noorsootöösse kaasata huvijuhti, klassijuhatajaid, aineõpetajaid ja tugispetsialiste.

„Kogu kool. Kindlasti praegu ma näen, et peaks rohkem koostööd tegema klassijuhatajatega, kõik õpetajad, juhtkond annavad oma panuse. Ka tugipersonal, koristajad, turvamees ikkagi kasvatavad, suunavad ja aitavad.“ /H1/

„Iga klassijuhataja peaks olema kaasatud noorsootöösse, iga aineõpetaja, sest me töötame noorte inimestega. Me ei saa keegi seda välistada. Ja tegelikult sama saan öelda ka kooli ülejäänud personali kohta, sest me puutume kõik sellega kokku ning me peame olema noortele eeskujuks ja vastajaks, suunajaks. Ma arvan, et kõik peaksid panustama sellesse. Huvijuhist ma ei räägigi, tema on nagunii.“ /Õ3/

„Üksi ei tee midagi, kõiki tuleb kaasata – klassijuhatajad, tugispetsialistid, aineõpetajad.“ /H2/

„Idealis võiks need olla õpetajad, aga neil on väga palju tööd. Oleks tore, kui õpetajad võtaks tegevustest osa või tuleks vaatama, mida noored teevad. Muidugi ka lapsevanemaid kaasata.“ /H3/

Teoorias nendivad paljud, et on oluline kaasata ja koostööd teha, kuid praktika näitab, et puudub vajadus ja oskus koostööd teha. Osati on põhjuseks ka omavaheliste sarnasuste ja erinevuste vähene teadvustamine. Nähakse pigem väliseid tegureid, mitte niivõrd sisulist poolt. Respondendid on välja toonud, et kool on pigem formaalne, keskendub õppimisele ja

seal on kohustus käia, noortekeskus mitteformaalne ning fokuseeritud noore vaba aja veetmisele ja on ka keskkonna mõttes vabam.

„Ma ikkagi sellega päris nõus ei ole, et kool on õppimiseks ja muu on meelelahutuslik. Need käivadki koostöös. See muu täiendab ning annab noortele teistsuguseid oskusi ja kogemusi, mis on neile elus kasuks. Tihtipeale nad ei saa arugi, et seal õppimine toimub. Mõnikord nendest hobidest ja tegevustest kujunebki pärast see töö või eriala, mida ta õppima tahab minna. Aga kool on formaalsem, noortekeskuses on mitteformaalsust rohkem. Nad saavad juttu ajada, süüa teha, mängida, aga siin sellist aega väga pole. Koolis on tempo, süsteem, tunniplaan. Kõik on jäigem ja noored ei saa nii palju end välja elada, vabalt tunda. Koolis on paljud tegevused jaotatud vanusegruppide järgi, noortekeskuses saavad eri vanuste ja eri koolide noortega koos töötada.“ /H1/

„Koolis tuleb õppida. Noortekeskused on vabamad, eriti eluolustiku õppeks. Koolid reeglina sellisteks üritusteks, mis pole seotud õppetööga, vahendeid ette ei näe ning see on ka loomulik.“ /Õ3/

„Noortekeskus on täiesti vabatahtlik, kool päris mitte. Noortekeskus on pigem aja veetmise koht. Väga raske küsimus, mis on sarnasused ja erinevused. Ka see, et tegeletakse noortega. Koolis on pigem õppimine, noortekeskuses huvitegevus. Noortekeskusel on rohkem raha ja võimalusi.“ /Õ2/

„Tegeleme samade noortega. Noortekeskuses võib olla kuni 26eluaastani. Noortekeskusel on rohkem vabad käed. Mina pean arvestama õpetajatega, juhtkonnaga, noortega – osapooli on palju.“ /H3/

„Inimesed on erinevad. Noorsootöötaja ei ole õpetaja, kellele tuleb oma teadmisi tõestada. Käitumise erinevus. Õpetajad ka, kui nad on koolis tööl, käituvad palju teistmoodi kui nad käituks noortekeskuses või vabal ajal. Me oleme ise täpselt samasugused nagu me oleme kodus. Me ei pea noortele teadlikult midagi õpetama. Sarnasuste poolelt on meil samad noored, meil on palgalised töötajad, ruumid, võimalused, osalt samad seadused, käitumisnormid.“ /N1/

Teisest küljest võib vähese koostöö ning sarnasuste ja erinevuste teadvustamiseni viia ka oskamatus tõlgendada noorsootööd. Enamik respondentidest tõdevad, et nende arvates

teadvustatakse noorsootööd vähe ning kooliski ei osata huvijuhi tööd seostada noorsootööga.

„Ma arvan, et õpetaja ei teagi, mis on noorsootöö. Ma arvan, et enamus meie õpetajaid ei teadvusta seda. Nende jaoks on noortekeskus kaugel. Ja see töö, mida mina teen, on tilulilul. Mina tunnen küll, et teised vaatavad, et see polegi kohati nagu töö. Ma ei olegi selle pilguga ise vaadanud ja vaevalt teisedki vaadanud, et see, mida mina teen, on noorsootöö. Ma ütlen ausalt, ma pole ise teadvustanud ega rääkinud koolis noorsootööst. Ma pole sellele mõelnud. Pole niiviisi mõelnud, et see on osa noorsootöös.“ /H3/

„Ma arvan, et noorsootööd teadvustavad vähesed. Ei teata noortekeskuse tööst ja noorsootööst üldiselt. Osad arvavad, et noortekeskus on lihtsalt hängimise koht, kus niisama istutakse, mängitakse piljardit ja käiakse maja taga suitsul ja võibolla see negatiivne hoiak tuleb sellepärast. Võibolla on asi ka ametinimetuses. Varem oli meil huvijuht. Võibolla tema rolli peeti teistsugusemaks. Nüüd on minu ametinimetuseks arendus- ja noorsootööjuht ja võibolla nüüd arvan, et minu roll on jälle natukene teistsugune huvijuhist.“ /H1/

„Ma arvan, et väga paljud ei teadvusta. Arvatakse, et noorsootöö on nende n-õ pahade noortega. Koolinoorsootöö suunalt arvan, et ei saada sellestki aru. Vanem õpetaja on suhtumisel, et mida see huvijuht ikka teeb, et keerab helinuppe. Õpetajad mõtlevad, et nendel on kontrolltööd ja ained vaja ette valmistada, aga tegelikult ka huvijuhi töö sündmustega on pikk ja mahukas. Nad ei oska seostada, et huviring või trenn võib ka olla osa noorsootööst.“ /N3/

„Pole seda teistele teadvustanud, lihtsalt teen igapäevaselt seda tööd. Võibolla ei teadvusta seda isegi.“ /H2/

„Ma arvan, et arvatakse ikka, et huvijuht korraldab sündmusi. Endine huvijuht ütles, et ta tundis end ainult nagu toolide tõstjana. Mul on tunne, et keegi ei teadvustagi huvijuhi tööd noorsootööna. Ega õpetajatele või koolitöötajatele pole sellist koolitust olnud, mis on noorsootöö või kuidas õpetaja noorsootööd teeb. Iga õpetaja vaatab ikka oma mätta otsast, et kuidas tema aine selgeks saaks. Me võime küll mõelda, et me oleme eeskujud, suunajad, aga me tegelikult ei sõnasta enda jaoks, et oleme noorsootöötajad. Võiks vabalt olla üks infotund õpetajale, et sina koolitöötajana kui noorsootöötaja, et mida sa saaksid teha või kuidas lähtuda.“ /Õ1/

„Teadvustamine võib olla päris keeruline. Kõige kavalam oleks seda teha läbi laste, läbi õpilaste. Kui õpilased ise kannaksid edasi tunnustust, kui nad kannaksid edasi positiivset infot, et nad on saanud sealt abi. Mitte et nad käisid rääkimas, vaid et nad said ka lahenduse ning kui nad toetaksid huvijuhti või noorsootöötajat sellel tasandil, ma arvan, et see oleks palju parem kui korraldada suur koosolek õpetajatele ning öelda, et te peate nüüd huvijuhti hindama kui noorsootöötajat või vastupidi.“ /Õ3/

3.2 Mitte- ja informaalsete õppe lõimimine formaalõppega

Mitteformaalse- ja formaalse õppe lõimimine on soodne võimalus koostööks. Mida enam siduda formaalharidust mitteformaalsega, seda mitmekülgsem, huvitavam ja turvalisem on koolielu noorte jaoks. Peaaegu kõik respondentidest tõid välja, et nende koolis või noortekeskuses kasutatakse mitteformaalse õppe meetodeid. Peamiselt nimetati grupitöid, filmi vaatamisi ja arutelusid, õppekäike, õuesõpet ja kaasaegsete digivahendite kasutamist.

„Juhtkond on teinud palju tööd ning rääkinud muutunud õpikäsitusest. Oleme arutlenud, mis võiks olla need meetodid ning tellinud õpetajatele erinevaid koolitusi. Nüüd oleme liitunud Ettevõtliku Kooli programmiga. Kasutatakse palju tahvelarvuteid, õpilastel endal lastakse päris palju ette valmistada ja teistele tutvustada. Osades ainetes on rühmatööd või tuleb kirjutada teema kohta luuletusi või lugusid. Videote tegemist on kasutatud. Ja meil on koolis loodud õpikogukonnad, kus sarnaste huvidega õpetajad on koondatud üheks kogukonnaks ja nemad siis omavahel jagavad nippe ja meetodeid. Meil on need teemapõhiselt. Mina olen ettevõtliku ja loovuse kogukonnas ja arutleme, kuidas teha tundi veel põnevamaks ja huvitavamaks. Et õpilasel oleks parem võimalus näha, kuidas aine on seotud päris eluga, kuidas ta saaks tunnis ise olla aktiivsem poole. Siis on meil näiteks digikogukond, kes õpetabki huvilistele erinevaid meetodeid, kuidas digivahendeid kasutada, erinevaid keskkondi õppetöös. Siis meil on õpikogukond, mis on seotud veidi ka noorsootööga ning kes tegeleb selle nimel, kuidas kooli sündmusi ja maineüritusi siduda rohkem õppetööga.“ /H1/

„Oleme kõike teinud: filme vaadanud, analüüsinud, grupitöid teinud, matkadel ja õppekäikudel käinud. Kasutatakse ka kaasaegseid digivahendeid. Lauamängimine. Õppealajuhataja käib koolitustel ja tunde küllastamas. On ettekandeid ja teemapäevi nagu näiteks vene keele päevad, ajaloopäevad, loovtöö, noorelt noorele õpet.“ /H2/

„Algklassid käivad loodusõpetuse tundides palju väljas, vaadatakse filme, analüüsitakse. Tean, et matemaatika käib õues – mõõdavad, kaaluvad, uurivad. Grupitöid on päris mitmes aines, veel tehakse referaate, on projektõpet, raamatute analüüsi. Küllastasime ühiskonna ning ajaloo õpetuse raames Riigikogu, Kultuuriministeeriumi ja KGB vangikonge. See oli koht, kus lastel toimuski konkreetne õpe. Ma vaatasin neid teismelisi, kes tavaliselt huvi ei tunne ja nad tõsiselt lugesid, uurisid ja tundsid huvi. Seepärast, et see tekitati. Seal oli selline interjäär, mis tekitas natukene õudu ja õdvastust ning siis anti materjal. Kuulsin, kui nad rääkisid, et issand, mis siin toimus, kuidas nad toime tulid. Ma arvan, et meil on väga raske klassi ees seistes seletada, kui õudseid aegu on olnud, et sadasid pommid ja oli jube. See ei ütle ju kellelegi mitte midagi, aga kui viid nad sellisesse keskkonda. On vaja sellist ellu sisse toppimist.“ /Õ3/

„Hästi naljakas lugu oli mul enda 8. klassiga, kui nad oli viiendas. Me läksime noortekeskusesse esimest klassiõhtut pidama ning ütlesin neile, et olge kenad tüdrukud, tehke teie võileivad ning poisid panevad mängud paika ja siis sätime laua korda. Tulen mina tagasi ja olidki võileivad tehtud, aga vorst oli lõikamata ja tomatid hakkimata. Olidki tehtud võileivad sõna otseses mõttes. Selline elementaarne õpe, et makaron pannakse keevasse vette ja võileivale käib ka kate peale, kui on vähegi võimalik. Või kuidas midagi teha ja arvestada. Et ühest pitsast neljale lapsele tuleb välja, aga kaheteistkümnele mitte. See elementaarne oskus tuleb kõik elust.“ /Õ3²/

„Kogemuse kaudu õpivad kõike. Me mängime palju ka lauamänge ja suhtleme.“ /N1/

Mitteformaalse õppe meetodid on kasutusel ka formaalhariduses, ent sellegipoolest leiavad respondendid, et neid võiks kasutada tõhusamalt. Loovate ja kaasaegsete meetodite ja vahendite kasutamist pärsivad vastanute arvates õpetaja mugavustsoon, vähene kogemus, mahukas õppekoormus- ja kava.

„Rohkem oleks vaja omavahel rääkida ja infot jagada.“ /H1/

„Ma arvan, et õpetajatel on hirm uuenduste ees. Hirm kolleegide ja õpilaste suhtumise ees. Hirm eksimise ees.“ /N3/

„Ma arvan, et see on motivatsioonis ja tahtmises. See on mugavustsoonist väljatulemine.“ /Õ2/

„Õpetajates võib tekitada hirmu see, et noored ei taha, neile ei sobi ja nad ei tee kaasa.“
/N4/

„Väline surve, õppeedukuse tagaajamine ja tabelite koostamine. Õppemaht on väga suur. Kui kasutad erinevaid meetodeid, siis võib jääda mulje, et see võtab suure mahu ära ja ta ei jõua vajaminevat mahtu läbi võtta.“ /H2/

„Võibolla see piiratud aeg – 45 minutit. Paljud võibolla ei oskagi midagi sellist või oskavad, aga on meelest läinud või lihtsalt aegunud.“ /N1/

„Nutitelefoniid segavad. See võtab meeletu aja lastelt. Mina keelaksin telefoniid koolis ära. Noored hakkaksid selle tulemusel natukene rohkem nägema, kuulama. Järjest vähemaks jääb inimlikku suhtlust.“ /H3/

Respondendid toovad välja võimalikke lahendusi, kuidas praegune formaalharidus teha õpilassõbralikumaks ning kuidas arvestada mitteformaalse õppega. Formaalharidus ei ole noorele meelepärane, kuna see jääb elust kaugele. Noored ei saa aru, mida ja miks nad õpivad, kus omandatud rakendada või kellele ja kuidas on nende tegudest kasu. Vähe arvestatakse mitteformaalselt omandatud formaalhariduses. Lahendustena pakuvad intervjuueeritavad välja erinevaid koolituse töötajatele, parimate praktikate jagamisi, ringkäike teistesse koolidesse, suuremat aineülest koostööd ja õuesõpet, mitteformaalse õppe arvestamist hindeliselt või valikainena, õppekava ja -koormuse vähendamist, kaadri vahetust. Viimast just seetõttu, et noortega töötaks noored.

„Igapäevane õpe jääb liiga elukaueks. Kui teda siduda, siis olekski kõige parem ja huvitavam variant. Praegune õpe pole praktiline, vaid õpitakse tuimalt. Suhtlust ja eneseväljendust oleks tundidesse juurde vaja ja väärtusmängude kaudu läheneda.“ /H2/

„Ma arvan, et kui me suudame õpetajad panna nii palju koostööd tegema, et erinevad väljasõidud saaksid mitme aine mõõtmed, siis juba see oleks edasimineku.“ /Õ3/

„Kui luua formaalses õppes veidi vabam suhtlus, teeb see juba keskkonna natukene mitteformaalsemaks ja on parem.“ /N4/

„Mitteformaalset ei saa õpetada läbi slaidi, vaid tegevuse. Õpilaste tegevusi võiks arvestada kooli õppetöö osana, näiteks valikainena. Ma arvan, et see oleks noore jaoks motiveerivam.“

Koolitusi võiks töötajatele olla, kuidas teha tulemuslikumat koostööd või huvitavamalt õpetada.“ /N3/

„Koolitusi oleks vaja. Ja kui oleks mingid kvaliteedinäitajad, et meie noortekeskus on aastaks 2020 parendanud või arendanud neid teemasid. Kui oleks alus, mille järgi oma tööd analüüsimise ja hindame. Tegevused ja arengusuunad tuleb paika panna. Samuti võiks vabatahtlikku tööd ja õpilase panust väljaspool kooli arvestada õppetöös. Näiteks kui sa spordis esindad maakonda või valda, siis see võiks tunnis juba arvestatud olla ning ei pea sel korral kaasa lööma. Loovvaldkonnad nagu muusika, kunst, kehaline, võiksid olla mitteformaalse õppena. Ei peaks olema üldse hinnatavad, vaid arvestatavad ja mittearvestatavad.“ /N2/

„Koolielu tegemisi siduda koolitunniga. Näiteks osad temaatilised aktused, näiteks Eesti Vabariigi aastapäeva aktus. Tavaliselt tahame, et sellesse oleks kaasatud ka eesti keele ja ajalooõpetajad, et saaksime tundide raames natukene seda sündmust ette valmistada. Kasvõi kooli kaunistamine. Et see poleks midagi sellist, mida ma pärast tunde ise teen, vaid et see oleks ka kunstitunni töö. Tahan, et nad näeksid ka ise seda väärtust, et nad ei tee lihtsalt mingit pilti või ei lõika lilli, vaid see läheb kuhugi ja sellest sünnib midagi. Püüan seda arusaadavamaks teha, aga seda on raske juurutada. Sellega ei tulda kaasa.“ /H1/

„Võibolla iga tunni alguses viis minutit pühendada mingisugusele ergutusülesandele või meeskonnaharjutusele, väiksele mängule, siis oleks juba palju parem. Grupitööd, ettekanded, väljasõidud. Ajaloos ju ei pea ainult olema raamatuõpe, võid käia ju muuseumites proovimas. Samamoodi loodusõpetuses – võid ju selle asemel, et õpikust vaadata, selle kaasa võtta ja metsa jalutama minna.“ /N1/

„Õppekoormust ja õppekava vähendada.“ /H3/

„Kaadrivahetus, põlvkondade muutus – see on aus vastus.“ /Õ1/

Lõpetuseks oli intervjueeritavatel võimalus lisada enda poolt täiendusi koostöö teemadele. Üks intervjueeritav tõi välja, et noortekeskuses võiks töötada rohkem kui üks inimene. Üksi töötades tuleb palju ära teha ega jõuagi teistega koostööd teha. Samuti toodi välja, et koostöös oleneb palju inimeste omavahelisest sobivusest. Mainiti ära ka, et raske on koostööd teha, kui noortekeskuste kollektiivides toimuvad tihti muutused.

ARUTELU JA JÄRELDUSED

Antud alapeatükis on kõrvutatud käesoleva lõputöö uuringu intervjuu vastuseid teoreetiliste seisukohtadega, mis on välja toodud töö esimeses peatükis. Arutelus selgus, millised vastused saadi uurimusküsimustele.

Noortekeskus ja kool on väga olulisel kohal noore elus, sest nendes keskkondades veedab noor suure osa ajast. Noorsootöö rakendatavust nähakse ikka veel peamiselt ainult noortekeskuses ega võeta vastutust selle ees, et ka haridusasutusel on teadmiste edasiandmise kõrval oluline roll väärtuskasvatusel (Tammann, 2014). Kool väärtustab vähe noorsootöös pakutavaid võimalusi (Allaste jt, 2017, 82). Kool on formaalne, seal toimub teadlik õppimine, kuid noortekeskus mitteformaalne ning noorele pigem vaba aja veetmise kohaks, kus õppimine pole alati selgesti eristatav ning toimub pigem tegevuse käigus. Noortekeskust seostatakse osati riskioludes noorte kogunemiskoha, noorte tugikeskuse ja turvakoduna. Arvatakse, et kool annab edasi haridust ja noorsootöö sisustab pelgalt noorte vaba aega (Salumäe, 2011, 6-8).

Uuringu käigus selgus, et noortekeskuste ja koolide koostöö on olemas ning osapoolte jaoks vajalik, kuid see on paari aastaga võrreldes nõrgenenud, kuna puudub aeg, huvi ja vajadus ning ei olda teadlikud koostöövõimalustest. Huvipuuduse võib tekitada ennist mainitud suhtumine noortekeskusesse ja noorsootöösse. See võib tuleneda teadmatusest ja oskamatusest teha koostööd (Kost, 2012), osapoolte mittetundmisest ning rollide hägususest (Allaste jt, 2017, 82) või jääb vajaka teemadele loovalt lähenemise tehnikast (Salumäe, 2011, 6-8). Valdav osa respondente tõdeb, et enamik koolitöötajaid ei saa noorsootööst aru ega oska enda tööd mõtestada kui osa noorsootööst. Ollakse liialt süvenenud enda ainealaste teadmiste edasiandmisesse ega osata mõeldagi, et õpetamise kõrvalt tegeletakse ka kasvatusliku poolega. Ka huvijuhid tööd seostatakse vähe noorsootööga. Teda peetakse koolisündmuste korraldajaks ja noorte huvidega tegelejaks.

Eelnevalt väljatoodu tõttu pole suurem hulk respondentidest ise esimest sammu koostöö suunas teinud. Selleks, et koostöö saaks toimida teiste asutuste spetsialistidega, on oluline, et see oleks esmalt olemas asutusesiseselt (Wolff, 2006, 3). D.Tjosvold (1984) tõlgendab koostööd kui ühise eesmärgi nimel tegutsemist, võimaldades jõuda kiiremini oodatud

tulemusteni, kasutades ressursse otstarbekalt. Koostöö on järjepidev osalemine, lahenduste väljatöötamine probleemkohtadele ning uute võimaluste otsimine ja arendamine (Gray & Wood, 1991, 3-5). Vähene teadlikkus noorsootöö olemusest, noortekeskustes ja koolides olemasolevatest vahenditest ja võimalustest on takistanud leidmast teemasid ja tegevusi, millega üksteise poole pöörduda. Rohkem on vaja struktureeritust ja ressursside otstarbekamat kasutamist. Praegu töötatakse pigem endamisi, mõtlemata laiemale sihtgrupile ja koostöös saavutatavale kasule. Varasematel aastatel on omavahel rohkem arutletud ja infot jagatud.

Robert Owen näeb, et läbi koostöö saavad inimesed esile tuua iseenda vajadusi (Robotka, 1947) ja oskusi, mida iseseisvalt töötades poleks kasutatud (Turner, 2009). Koostööna suudab inimene lahendada keerulisemaid ülesandeid kui üksinda (Skogen & Holmberg, 2004, 104). D. Tjosvold (1984, 747) ütleb, et koostöö edendab inimestevahelist atraktiivsust ehk aitab mõista, kuivõrd teiste huvid, hoiakud ja väärtused sarnanevad meie omadega, parendab sotsiaalset suhtlust ning suurendab eesmärkide saavutamise võimalikkust.

Küll aga on koostöö toimiv siis, kui toimub kaasamõtlemine, vahendatakse infot, jagatakse teadmisi ja kogemusi, lahendatakse probleeme, kaasates sinna spetsialiste, abistatakse ja tunnustatakse (Past, 2009, 92). Ka John Paul Kotter (1996) toob muudatuste juhtimise teoorias välja, et osapooltele on oluline teadvustada muudatuste vajalikkust. Muuhulgas tuleb selgitada, mida üritatakse saavutada ning milline on kasutegur, sest kui inimesed eelnevat tajuvad, ollakse valmis meeskonnana töötama (Kotter & Cohen, 2004, 6). Abraham Maslow (1943, 370) aga ütleb, et muutus algab inimeste vajaduste rahuldamisest. Võimaliku lahendusena toovad respondendid välja ühise õppe- või kalendriaasta plaani koostamise, noorsootöö rolli ja võimaluste tutvustamise kogukonnas ja koolis, info parema vahendamise. Noored ja probleemid on kogukonnas samad ning koostöös jõuab kiiremini ja tulemuslikuma lahenduseni, kuna töötatakse ühise eesmärgi nimel, kasvatatakse, suunatakse ja aidatakse.

Täna on hariduse ja noorsootöö valdkonna roll leida suuremaid sidepunkte noore toetamisel. Olgu nendeks pikapäevarühmad, kodutööde tegemise õpituba, ressursside, oskuste ja teabe jagamine. (Paabort, 2013, 190). Senine kahe osapoolte nõrk koostöö on takistanud ühiste eesmärkide nägemist ja teadvustamist ning pidurdanud noorele parimate ja mitmekülgsete arengusuundade loomist kahe valdkonna koostöös (Salumäe, 2011, 6-8).

Praegune kahe osapoole koostöö seisneb üldiselt info vahendamises ning ühisüritustes, mida koos korraldatakse, kuhu vabatahtlikke ja osalejaid leitakse või vahenditega aidatakse. Küll aga võimaldab noorsootöö palju enam. Samuti on noortekeskustelt võimalik küsida erinevaid vahendeid, olgu nendeks lauamängud, jalgrattad, tõukerattad, rulluisud või hoopis midagi muud. Kuigi koostööks pole nähtud nii suurt vajadust, jagub valdkondi ja tegevusi, millega abi oodatakse ning mis ühtlasi võibki olla koostöövõimaluse ja -vajaduse aluseks. Noorsootööd tuleb suuremalt teadvustada, noortele luua mitmekülgsemaid huvitegevuse võimalusi, leida motiveeritud juhendajad, tugispetsialistid ja andekad projektikirjutajad, lahendus transpordiküsimustele ning teha meeskonnatöö ja eluga toimetuleku teemadel koolitusi. Noorte oskus igapäevaselt toime tulla on nõrgenenud. Ühiskond meie ümber on katki. Suhtlemisoskus väheneb, inimesed on stressis, ülekoormatud, depressioonis, neil puuduvad usaldusisikud, kellega vestelda.

Koostöö rikastab formaal- ja mitteformaalharidust, tuues esile kummagi positiivsed küljed (Sarv, 2008, 83). Läbi paindlikuma noorsootöö saavad noored rohkem teada neile pakutavatest võimalustest (Tuulik, 2010). Kool, kes soovib liikuda tõusuteel, peaks pöörama rohkem tähelepanu noorsootöö sisulisele poolele ja korraldusele, kuna noorsootööl on võime suurendada noorte õppimistahet (Kost, 2012). Koostöö üheks võimalikuks viisiks on ka mitteformaalse ja formaalse õppe lõimimine, mis teeb koolielu noore jaoks mitmekülgsemaks, põnevamaks ja õppimise meelepärasemaks. Viimast just sellepärast, et noor mõistab, miks ta midagi teeb. Enamik respondentidest tõi välja, et nende koolis või noortekeskuses rakendatakse mitteformaalse õppe meetodeid. Koolides on räägitud muutunud õpikäsitusest, tegutsevad õpikogukonnad, viiakse läbi grupitöid, filmi vaatamisi ja arutelusid, õppekäike, õuesõpet, tehakse videoid, loovtöid, mängitakse lauamänge ning kasutatakse kaasaegseid digivahendeid.

Kooli on võimalus kutsuda noorteorganisatsioone, kes tutvustavad osalemisvõimalusi noorsootöös, kaasata kohalikke noorteorganisatsioone koolisündmuste korraldamisse ja läbiviimisesse, küsida noorsootöötajalt tulge kaasavamate meetodite rakendamiseks koolitunnis (Noorkõiv & Kivinukk, 2011, 4). Samuti saavad noorsootöötajad käia koolis läbi viimas töötubasid ja loenguid, sisustada vahetunde (Paabort, 2013). Paraku rakendatakse neid rohkem algklassides ning vanemas kooliastmes jääb seda vajaka.

Oluline tähtsus mitteformaalse õppe lõimisel formaalõppega on ka vabaainetel ja valikkursustel, mis toetavad üld- ja ainepädevuste kujunemist ning võimaldavad noortel

minna süvitsi meelepärase valdkonna või huvialaga. Teine osa koolinoorsootööst ja mitteformaalsest õppes toimub läbi erinevate noorte- ja haridusprojektide ja koolisündmuste, tähtpäevade, tegevuste. (Reitav, 2013, 223). Koolis võiks õppetöö osana arvestada õpilaste tehtavate tegevustega väljaspool kooli ning neid tunnustada (Noorkõiv & Kivinukk, 2011, 14). Aga see vajab juurutamist. Uuringu tulemustest selgus, et praegu pärsib mitteformaalse õppe meetodite ja vahendite kasutamist hirm uuenduste ja ebaõnnestumise ees, piiratud aeg, suur õppemaht, teadmatus ja oskamatus meetodite ja vahendite ainealaseks kasutamiseks.

Formaalharidus ei ole noorele meelepärane, kuna see on elukauge. Noored ei saa aru, mida ja miks nad õpivad, kus omandatud rakendada või kellele ja kuidas on nende tegudest kasu. Õppetöösse on vaja rohkem praktilisust, igapäevaeluga siduvust, kooliruumist väljaminekut. Tihtipeale võimaldab just selline lähenemine palju suuremat õpimomenti kui pelgalt ainetunni läbimine ja teadmiste kogemine, ilma seose loomiseta õppeaine ja saadavate oskuste vahel (Kikas & Toomel, 2015, 64). Üha enam pööratakse tähelepanu ja otsitakse viise mitteformaalse õppe kogemuste ja õpiväljundite saavutamise hindamiseks (Paabort, 2013, 191). See on oluline, kuna need oskused on seotud inimese hakkamasaamisega elus (Kikas & Toomel, 2015, 63-64). Enam pole võimalik tegutseda koostööd tegemata (Skogen & Holmberg, 2004, 104).

Mitteformaalse õppe meetodite kasutamist aitab parendada koolitöötajate koolitamine lähtuvalt muutunud õpikäsitusest, mitteformaalse õppe meetoditest, vahenditest ja keskkondadest ning suurem aineülene koostöö. Kaasa aitab ka kvaliteedinäitajate väljatöötamine, kogemuste jagamine kolleegidega, ringkäigud teistesse koolidesse, mitteformaalse õppe arvestamine hindeliselt või valikainena, õppekava ja -koormuse vähendamine või kaadri vahetus. Muuhulgas loob noorele suurema turvatunde ka vabam suhtlus formaalhariduses ning praktiliste tegevuste rohkus.

Uurimisküsimustele saadi uurimise käigus vastused. Noortekeskustel ja koolidel on vajadus ja võimalus koostööks. Osapooltel on vajadus üksteist kurssi viia noorsootöö olemuse, noortekeskustes ja koolides olemasolevate vahendite ja võimalustega, et luua tingimused noore mitmekülgeks arenguks. Võimalusi koostööks on mitmeid: ühisürituste organiseerimine ja läbiviimine, töötubade ning teema- ja tähtpäevade läbiviimine, huvitegevuse organiseerimine, vabatahtlike kaasamine, ruumide ja vahendite jagamine, info vahendamine ja noorte nõustamine. Mitteformaalset õpet saab lõimida formaalõppega kui

tuua ainetundidesse rohkem praktilist tegevust nii kooliruumis kui ka väljaspool seda, suunata õpetajad tegema aineülest koostööd, arvestada õpilaste õppetöö välist tegevust õppetöö osana.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös uuriti noortekeskuste ja koolide koostöövajaduste ja -võimaluste ning mitteformaalse õppe lõimimise kohta formaalõppega. Töö eesmärk oli välja selgitada koolide ja noortekeskuste koostöövõimalused ja -vajadused Valgamaal.

Töö teoreetilises osas käsitles autor erinevate teoretikute teooriaid koostöövajaduste ja koostöövõimaluste kohta noorsootöö nurga alt. Anti ülevaade noortekeskuste ja koolide koostöövajadustest ja -võimalustest, osapoolte kaasatusest noorsootöös ning mitte- ja informaalse õppe lõimimist formaalõppega. Teooriat ilmestavad erinevate uuringute tulemused. Empiirilises osas viidi läbi uuring noortekeskuste ja koolide vahelisest koostööst Valgamaa näitel. Uuriti, millised on koolide ja noortekeskuste praegused koostöökohad, millega ollakse rahul, milles vajatakse abi ning kuidas arvestada mitteformaalse õppega formaalhariduses. Muuhulgas anti empiirilise osa alguses ülevaade noorsootöö, koolivõrgu, sealhulgas huvihariduse ja -tegevuse olemasolust Valgamaal.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks teostati uuring, kasutades kvalitatiivset uurimismeetodit. Töö autor uuris Valgamaa noorsootöötajate, huvijuhtide ja õpetajate arvamusi ja hinnanguid selle kohta, kuidas praegune koostöö toimib, mil viisil koostööd tehakse, millega ollakse rahul, millisena koostööd nähakse, kui palju on ise panustatud, kui palju kasutatakse praegu mitteformaalse õppe meetodeid ning kuidas mitteformaalset õpet arvestada formaalhariduses. Uurimises osales 11 respondenti: viis Valgamaa noorsootöötajat, kolm huvijuhti ja kolm õpetajat. Kõigiga viidi individuaalselt läbi poolstruktureeritud intervjuu. Tulemused on esitatud teemade kaupa koos respondentide vastustega.

Nii uurimisküsimused kui ka töö eesmärk said täidetud. Uuringu tulemusena selgus, et Valgamaa noortekeskuste ja koolide vaheline koostöö on olemas, kuid varasemate aastatega võrreldes nõrgem. Osapooltel puudub aeg, huvi ja vajadus ning ei osata näha ega olda teadlikud koostöövõimalustest. Koostöö noortekeskuste ja koolide vahel nõuab mõlema valdkonna suuremat tunnustamist. Vastastikune austus tekib siis, kui osapooled on teadlikud noorsootöö olemusest, noortekeskustes ja koolides olemasolevatest vahenditest ja võimalustest ning oskavad näha koostöökohti. Koostöö alustalaks peetakse info vahendamist ning üksteise kaasamist. Koostööd nähakse ühisürituste ja -projektide

organiseerimises ja läbiviimises, töötubade ning teema- ja tähtpäevade läbiviimises, huvitegevuse organiseerimises, noorte kaasamises ja nõustamises, ruumide, vahendite, mitteformaalse õppe meetodite ja tehnikate tutvustamises ja jagamises.

Teema edasiarendamiseks tuleks uurida organisatsioonikäitumist. Minna süvitsi tööjaotuse ja -keskkonna, koordineerituse, töötajate väärtuste ja hoiakutega organisatsioonis, et selle põhjal välja selgitada organisatsiooni efektiivne funktsioneerimine. Samuti võiks uurida muudatuste elluviimise tõhusust organisatsioonis.

KASUTATUD ALLIKAD

- Alas, R. (2002). *Muudatuste juhtimine ja õppiv organisatsioon*. Tallinn: OÜ Klim.
- Allaste, A.-A., Beilmann, M., Pirk, R., & Vihma, P. (2017). Ühiskondliku aktiivsusega seotud keskkondades õppimine: noorte kogemused ja täiskasvanute arusaamad. *Eesti Noorsootöö õpik*.
- Allaste, A.-A., M, B., Martma, L., Nugin, R., Pirk, L., Tartu, M., & Vihma, P. (2017). *Noorteseire aastaraamat 2016. Mitte- ja informaalne õppimine*. Eesti Noorsootöö Keskus, Tallinna Ülikool. Allikas: http://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSHOGZmIkIyMDE3LzA0LzIwLzEyXzMwXzM0XzE4N19Ob29ydGVzZWlyZV9hYXN0YXJhYW1hdF8yMDE2VkVFQkkucGRm/12_30_34_187_Noorteseire_aastaraamat_2016VEEBI.pdf
- Araste, L. (2014). Noorsootöö haridusliku aspekti hindamine ja seos formaalharidusega. *Noorteseire aastaraamat 2013. Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine*.
- Arbeiter, T. *Valgamaa noorteportaal Tankla*. Kasutamise kuupäev: 24. märts 2017. a., allikas <http://tankla.net/noortekas.html>
- Axelrod, R. (1984). *The evolution of cooperation: The Problem of Cooperation*. New York. Allikas: <http://www.eleutera.org/wp-content/uploads/2015/07/The-Evolution-of-Cooperation.pdf>
- Beilmann, M., Linno, M., Murakas, R., Rämmer, A., Soo, K., Veltmann, V., . . . Visnapuu, U. (2010). Noorsootöötaja põhilised tööülesanded. *Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused*. Allikas: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/41048/Noored_Noorsootoo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bell, S., Bishop, L., Bruce, E., Edwards, S., Jackson, K., Manktelow, J., . . . Swift, C. (1996). *Kotter's 8-Step Change Model: Implementing Change Powerfully and Successfully*. Kasutamise kuupäev: 17. aprill 2017. a., allikas Mind Tools: https://www.mindtools.com/pages/article/newPPM_82.htm

- Butov, J., Drubins, L., Jallai, M., Kaar, V., Kikkas, K., Kornel, S., . . . Soomets, M. (2010). *Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020*. Valga Maavalitsus, MTÜ Valgamaa Partnerluskogu. Allikas: https://valgaleader.ee/images/noortsootoo_strateegia.pdf
- Butov, J., Drubins, L., Jallai, M., Kaar, V., Kikkas, K., Kornel, S., . . . Soomets, M. (2015). *Valgamaa noorsootöö arengustrateegia 2009-2020*. Valga Maavalitsus, MTÜ Valgamaa Partnerluskogu. Allikas: http://www.valgamaa.ee/userfiles/valgamaa/Arengudokumentid/4_Valga%20maakonna%20noorsoot%C3%B6%C3%B6%20arengustrateegia%202009-2020.pdf
- Chambers, R., Tullys, T., Mayer, K., & Wigand, D. (2008). *Regional Collaborative Practice in Psychiatric Rehabilitation and Recovery: A Best Practice Model*. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*.
- Davies, A., Fidler, D., & Gorbis, M. (2011). *Future Work Skills 2020*. The University of Phoenix Research Institute. Allikas: http://www.iftf.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf
- Desautels, L. (6. veebruar 2014. a.). Addressing Our Needs: Maslow Comes to Life for Educators and Students. *Edutopia*. Kasutamise kuupäev: 17. aprill 2017. a., allikas <https://www.edutopia.org/blog/addressing-our-needs-maslow-hierarchy-lori-desautels>
- ENTK. (2016). Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootööga. Allikas: https://www.hm.ee/sites/default/files/2015._aastal_noorsootoos_osalenud_noorte_rahulolu_noorsootooga_0.pdf
- ENTK. (2017). *Juhendmaterjal omavalitsusele huvihariduse ja huvitegevuse kava koostamiseks*. Allikas: https://www.entk.ee/sites/default/files/Juhendmaterjal%20kohalikule%20omavalitsusele%20huvihariduse%20ja%20huvitegevuse%20kava%20koostamiseks_1.pdf
- Four Groups*. (2008). Kasutamise kuupäev: 14. jaanuar 2017. a., allikas www.fourgroups.com/blog

- Gray, B., & Wood, D. J. (1991). Collaborative Alliances: Moving from practice to theory. *The Journal of Applied Behavioral Science*.
- Haridusfoorum, E., Kogu, E. K., & Teadusministeerium, H. j. (2014). *Elukestva õppe strateegia 2020*. Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium. Allikas: <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>
- Haridussilm. (2018). *Alus- ja üldharidus. Üldharidus*. Allikas: Haridussilm: <http://www.haridussilm.ee/>
- Haridussilm. (2018). *Huviharidus. Huvikoolide üldandmed*. Allikas: Haridussilm: <http://www.haridussilm.ee/>
- Heidmets, M., Eisenschmidt, E., & Poom-Valickis, K. (2017). *Õpikäsitus: teooriad, uurimused, mõõtmine. Analüütiline ülevaade*. Allikas: https://www.hm.ee/sites/default/files/opikasisitus_kirjanduse_ulevaade_tlu.pdf
- HTM. (2006). *Noorsootöö strateegia 2006-2013*. Tartu. Allikas: https://www.hm.ee/sites/default/files/noorsootoo_strateegia_0.pdf
- HTM. (2010). *Noorsootöö seadus*. Tallinn.
- HTM. (2013). *Noortevaldkonna arengukava 2014-2020*. Allikas: https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf, <https://entk.ee/nak-veeb/>
- HTM. (2016). *Õpetajate tööaja kasutuse ja töö lisatasustamise praktikate uuring*.
- HTM. (5. jaanuar 2018. a.). *Õpikäsitus*. Allikas: <https://www.hm.ee/et/opikasisitus>
- Jeedas, P. (2011). Kuidas jõuda tegeliku ja edasiviiva koostööni? *Mihus* 8. Allikas: https://issuu.com/mitteformaalne/docs/mihus_11_2011/9
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas: Teksti- ja diskursusanalüüsi meetodid*. Kasutamise kuupäev: 23. aprill 2018. a., allikas <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kannelmäe-Geerts, M. (2011). *Sissejuhatus. Mihus* 8. Allikas: https://issuu.com/mitteformaalne/docs/mihus_11_2011

- Kikas, E., & Toomel, A. (2015). *Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes*.
- Killomets, A. (2013). [Lõputöö]. *Avatud nootekeskuste ja üldhariduskoolide koostöö Pärnu maakonna näitel*. Allikas: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/32605/killomets_aila.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kost, R. (30. oktoober 2012. a.). *Huvijuhi rolli laiendamine tõstab hariduse kvaliteet*. Kasutamise kuupäev: 10. veebruar 2017. a., allikas Sihtasutus Archimedes: <http://archimedes.ee/huvijuhi-rolli-laiendamine-tostab-hariduse-kvaliteet/>
- Kost, R. (2013). Noortepoliitika. *Eesti Noorsootöö õpik*. Allikas: https://www.entk.ee/sites/default/files/Noorsootoo_opik_veebi.pdf
- Kotter, J. P., & Cohen, D. S. (2004). *Muudatuste keskmes*. (K. Õim, Toim.) Tallinn: Äripäev.
- Kurvits, M. (30. oktoober 2011. a.). *Juhtimisteooria ajalugu: kaasaegsed juhtimisteooriad. Süsteemiteooria*. Kasutamise kuupäev: 9. detsember 2017. a., allikas http://eope.eek.ee/oo/2011/kaasaegsed_juhtimisteooriad/sssteemiteooria.html
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn.
- Lastekaitseliit. (2014). *Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis*. Allikas: <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2015/10/Laste-ja-noorte-osalus-ja-kaasamine-koolis.pdf>
- Lauritzen, P. (2008). *Eggs in a pan. Speeches, writings and reflections by Peter Lauritzen*. (A. R. Yael Ohana, Toim.) Hungary: Directorate of Youth and Sport. Allikas: <https://rm.coe.int/16807023c7>
- Maavalitsus, V. (2013). *Valgamaa koolivõrgu arengukava 2014-2020*.
- Maavalitsus, V. (2016). *Valgamaa aastaraamat 2015*. Valga. Allikas: https://valga.maavalitsus.ee/documents/180027/3736012/Valga_aastaraamat_2015_veebi.pdf/31569148-4ffe-4a98-ad37-a34f55c10866
- Martma, L. (2017). Mitteformaalse ja informaalset õppe arvestamine. Rahvusvahelised arengud ja Eesti väljakutsed. *Noorteseire aastaraamat 2016. Mitte- ja informaalne*

- õppimine*. Allikas:
http://noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlshOgZmIkIyMDE3LzA0LzIwLzEyXzMwXzM0XzE4N19Ob29ydGVzZWlyZV9hYXN0YXJhYW1hdF8yMDE2VkVFQkkucGRm/12_30_34_187_Noorteseire_aastaraamat_2016VEEBI.pdf
- Maslow, A. H. (1943). *A Theory of Human Motivation*. Mansfield: Mansfield Center, Connecticut.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality: A theory on human motivation*. New York: Harper & Row.
- Noorkõiv, T., & Kivinukk, E. (2011). Kool ja noorsootöö - erinevus rikastab ja koostöö tugevdab! *Mihus* 8. Allikas:
https://issuu.com/mitteformaalne/docs/mihus_11_2011/12
- Noorteagentuur. (6. august 2013. a.). *Mitteformaalne õppimine*. Kasutamise kuupäev: 17. veebruar 2018. a., allikas Mitteformaalne: <http://mitteformaalne.ee/mitteformaalne-oppimine/>
- Paabort, H. (2013). Noorsootöö noortekeskuses. *Eesti Noorsootöö õpik*. Allikas:
https://www.entk.ee/sites/default/files/Noorsootoo_opik_veebi.pdf
- Paabort, H. (13. detsember 2013. a.). Noortekeskus aitab nii noori kui ka vanu. *Õpetajate Leht*. Kasutamise kuupäev: 10. veebruar 2017. a., allikas <http://opleht.ee/2013/12/noortekeskus-aitab-nii-noori-kui-ka-vanu/>
- Past, A. (2009). *Too oma meeskond ühte paati: sisekommunikatsioon ettevõtetes ja organisatsioonides*. Tallinn.
- Peterson, L. (2014). Noortevaldkond kui noorte hääle kandja. *Noorteseire aastaraamat 2013. Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine*. Allikas:
http://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlshOgZmIkEyMDE0LzA5LzEwLzE1XzA5XzA3XzY1M19Ob29ydGVzZWlyZV9hYXN0YXJhYW1hdDIwMTNmaW5hbC5wZGY/15_09_07_653_Noorteseire_aastaraamat2013final.pdf
- Praxis, P. K. (2014). *Noorteseire aastaraamat 2013: Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine*. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus.

- Puust, M. (2005). *Koostöömudelid suhtlemise erinevatel tasanditel virtuaalses õpikeskkonnas.*
- Rahn, R. (10. detsember 2017. a.). *Telepurk.* Allikas: <http://noored.ee/telepurk/cat/1/Mitteformaalne-ppimine>
- Rannala, I.-E. (23. september 2012. a.). Tallinna noortevaldkonna ühise "liivakasti" loomise lugu. *Mihus.* Allikas: https://issuu.com/mitteformaalne/docs/mihus_nr_11_2012
- Reitav, U. (2013). Noorsootöö koolis. *Eesti Noorsootöö õpik.* Allikas: https://www.entk.ee/sites/default/files/Noorsootoo_opik_veebi.pdf
- Robbins, S., & Judge, T. (2009). *Organizational Behavior.* Pearson Prentice Hall.
- Robotka, F. (1947). *A theory of cooperation.*
- Salumäe, K. (november 2011. a.). Kool on noorsootööks parim koht. *Mihus 11.* Kasutamise kuupäev: 11. veebruar 2017. a., allikas https://issuu.com/mitteformaalne/docs/mihus_11_2011
- Sarv, E.-S. (2008). *Õpetaja ja kool õpilase arengu toetajana.*
- Selliöv, R. (2017). *Eesti noorte osalemine noorsootöös.* Haridus- ja Teadusministeerium. Allikas: https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/eesti_noorte_osalemine_noorsootoo_s.pdf
- Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline. The art of the learning organization.* New York: Century Business.
- Skogen, K., & Holmberg, J. (2004). *Kohandatud õpe ja kaasav kool.* (R. Kiik, Tõlk.) Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Szymanel, A., Piip, T., Aun, M., Viitpoom, K., Raudsepp-Alt, U., Ergma, E., & Koger, K. (6. mai 2016. a.). Kaasav haridus – palju mõtteid ja vastamata küsimusi. *Õpetajate Leht.* Kasutamise kuupäev: 20. november 2017. a., allikas <http://opleht.ee/2016/05/kaasav-haridus-palju-motteid-ja-vastamata-kusimusi/>

- Tammann, G. (12. detsember 2014. a.). Tanel Veenre: noored ei tunne ennast tänapäeva Eestis ühiskonnaga seotuna. *Delfi Noortehääl*. Kasutamise kuupäev: 11. veebruar 2017. a., allikas <http://noortehaal.delfi.ee/news/elu/tanel-veenre-noored-ei-tunne-ennast-tanapaeva-eestis-uhiskonnaga-seotuna?id=69731527>
- Taru, M. (2014). Noorsootöö hindamise pidepunkte. *Noorteseire aastaraamat 2013. Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine*.
- Taru, M. (2014). Noorsootöö kui noorte tõrjutuse ennetaja ja tööhõive toetaja rolli hindamine. *Noorteseire aastaraamat 2013. Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine*.
- Teder, L., & Orunuk, K. (2015). Noorsootöövõrgustikud KOVides. *Sotsiaaltöö 4*. Kasutamise kuupäev: 20. november 2017. a., allikas https://intra.tai.ee//images/prints/documents/148837063097_TAI_Sotsiaaltoe_NR_4_2015_veebi.pdf
- Tjosvold, D. (1984). *Cooperation theory and organization*. Allikas: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/001872678403700903>
- Turner, P. (2009). *Juhi innustavad ideed*. Tallinn: Äripäev.
- Tuulik, M. (2010). *Kasvatuse klassika*. Tallinn: Vali Press.
- Veisson, M. (2005). Koostöö lapsevanematega. *Õpetajate Leht*. Allikas: <http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/122005/16-17mustv.pdf>
- Wolff, S. (2006). *Group Emotional Intelligence (GEI) Survey Technical Manual*. USA: GEI Partners. Allikas: http://www.eiconsortium.org/pdf/GEI_Technical_Manual.pdf
- Õisman, L. (2017). [Lõputöö]. *Koostöö kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakonna ja sotsiaalasutuste vahel Pärnu linna näitel*. Allikas: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/58192/oisman_linda.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Übius, Ü., Kall, K., Loogma, K., & Ümarik, M. (2014). *Rahvusvaheline vaade õpetamisele ja õppimisele. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2013 tulemused*. Tallinn: SA Innove, Haridus- ja Teadusministeerium. Allikas: https://www.hm.ee/sites/default/files/talis2013_eesti_raport.pdf

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused

TEEMA	KÜSIMUS
Taustaküsimused	<ol style="list-style-type: none">1. Mis on Teie nimi?2. Kus Te töötate?
Noortekeskuste ja koolide koostöövõimalused ja -vajadused	<ol style="list-style-type: none">3. Millised on praegu koostöökohad kooli ja noortekeskuse vahel?4. Kuidas need toimivad – millega olete rahul, millega mitte?5. Millised on need valdkonnad või tegevused, milles tunnete, et omal ei käi jõud üle või ei ole aega tegeleda või mille elluviimisel oleks kasulik kaasata kedagi väljastpoolt?6. Kas olete kaalunud noortekeskuse/kooli poole pöördumist? Kui pöördusite ja ei jõudnud koostööni, siis miks ning kui ei pöördunud, siis miks?7. Kas noortekeskus/kool on ise pöördunud Teie poole koostöösooviga?8. Milles see seisnes või kui pöörduks, siis millega ta võiks pöörduda?9. Kas ja kuidas arenes sellest koostöö või miks ei arenenud?10. Kas peate noortekeskuse ja kooli koostööd vajalikuks?

	<p>11. Kes peaks olema noortekeskuses ja koolis noorsootöösse kaasatud?</p> <p>12. Milles seisnevad noortekeskuse ja kooli erinevused ja sarnasused Teie arvates?</p> <p>13. Kui palju teadvustatakse noorsootööd ja kuidas seda ise tõlgendate?</p>
<p>Mitte- ja informaalset õppe loomine formaalõppega</p>	<p>14. Kui kaasatuna tunnete ennast töökohas?</p> <p>15. Kui kaasatud ja aktiivsed osalejad on noored Teie organisatsioonis?</p> <p>16. Kui kaasatud on Teie kolleegid noorsootöö tegevustesse?</p> <p>17. Millised on peamised mitte- ja informaalset õppe meetodid, mida oma töös kasutate?</p> <p>18. Kui kasutatavus on väike, siis mis seda pärsib?</p> <p>19. Milliselt on ainetunnid üles ehitatud?</p> <p>20. Kas ja kuidas loomida Teie arvates mitte- ja informaalset haridust formaalharidusega?</p> <p>21. Soovite Te koostöö teemade kohta veel midagi lisada?</p>

Allikas: autori koostatud

Lisa 2. Valimi ametinimetused ja tunnusкод uurimistöös

Amet	Eristamise kood	Intervjueeritavaid	Kood uurimuses
Noortekeskuse noorsootöötaja	N – noorsootöötaja	5	N1, N2, N3, N4, N5
Kooli huvijuht	H – huvijuht	3	H1, H2, H3
Kooli õpetaja	Õ – õpetaja	3	Õ1, Õ2, Õ3

Allikas: autori koostatud